

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

32 (1084), 6–12 серпня 2020

Словнем озиваються до світу

Оксана ЗАБУЖКО

Завжди цікаво дивитися, як у прихованої вати починаються танці св. Вітта щоразу, коли її нагадують, що тут Україна, і що це “надолго и всеръез” і “переждати” не вийде. Цікаво спостерігати, як травмований розум проявляє чудеса винахідності, щоб захиститись від реальності.

От уже добалакались до того, що співати гімн у школі — це “совок”.

Орвел ридає. Євразія завжди воювала з Океанією.

Тобто ніхто цим “борцям із совком” не розповів, що в Совку взагалі не існувало такого явища, як масовий хороший спів — окрім як на сцені, після держприйомки спецкомісією, а все, що в залі, могло тільки мовчки плескати? Що прибалти тому й назвали свої 1989-1991 рр. “співочою революцією”, бо там уперше юрба “отримала голос”, заспівавши багатотисячним хором спершу народних пісень, а потім і заборонені гімни своїх країн доби міжвоєнної незалежності? Ніхто не пам’ятає, як довго на тих перших совкових мітингах у Києві (я недавно постила відео з 1990 р.) Ященко з своїм хором “розігрівали юрбу”, яка слухати — слухала, але все ніяк не наважувалась розгулити рота й підспівати?.. Ніхто не пам’ятає, коли фани київського “Динамо” вперше заспівали на стадіоні — який там гімн, о, Господи, — “Червону Руту”! — і яка це була подія?!

Любі діти, Совок — це країна МОВЧАЗНОЇ МАСИ. В усіх смыслах. (Почитайте Канетті, “Маси і владу”). Який, у Бога, спів на шкільній лінійці? Ви про що???

Це — про спів узагалі. А тепер про гімн. Я перепрошую, а що, всі вже зробили, що в СРСР замість гімну грали

Київська міська рада рекомендувала столичним школам розпочинати день із Державного Гімну України. Також його виконуватимуть під час проведення урочистих заходів. Відповідне рішення підтримали 64 депутати Київради на пленарному засіданні 30 липня.

“Завдання цього рішення — популяризувати та виховувати у маленькіх киян шанобливе ставлення і повагу до державних символів України. Це буде сприяти вихованню патріотизму серед підростаючого покоління. Analogічне рішення вже ухвалили в Тернополі та Вінниці”, — зазначив співавтор рішення, депутат Київради Олег Бондарчук.

Згідно з правовим висновком Управління правового забезпечення діяльності Київської міської ради, жоден Закон України не передбачає повноважень Київради доручати Департаменту освіти та науки забезпечувати виконання Державного Гімну України. З огляду на це, Київрада рекомендує столичним закладам освіти щоденно виконувати Гімн, але жодним чином не зобов’язує цього робити.

Рекомендація Київради викликала багато різних коментарів. Подаємо авторитетну думку відомої письменниці, лауреатки Національної премії імені Т. Г. Шевченка Оксани Забужко.

“пісню без слів” — саму тільки мелодію, бо в Політбюро все ніяк не могли погодити заміну сакрального куплета з “Нас видасти Сталін”... На моїй пам’яті газета “Правда” виправлений текст передруковувала двічі, раз за Брежнєва, раз за Горбачова, і коли вперше по радіо замість звичної погребової інструменталки хор гримнув “Союз нерушимий”, це був справжній культурний шок, мов обізвалась Валаамова ослиця, але з громадян СРСР ніхто того гімну не зінав до самого розвалу СРСР, бо його співання трудящими НЕ БУЛО передбачено в жодних радянських ритуалах (!)

Ні, любі діти, не гуртовим співом Совок держався. Це ви “Собачого серця” від Бортка надивилися — аточ, напочатку Троцький і Ко хотіли, але їм не вийшло. Бо це насправді дуже й дуже непросто, об’єднати масу співом: не можна просто так написати пісню, затвердити на Політбюро, звеліти всім співати й отримати “нову історическу общності”. Гімни не “призначаються” згори, ними

озиваються до світу — вже сформовані спільноти. Те, що російська революція НІМА І БЕЗГОЛОСА, помітила ще Лесь Українка в 1905 р. (див. про це в Notre Dame d’Ukraine), і так воно й було до останку: СРСР був і лишився — країною БЕЗ ГІМНУ...

Як і Росія, от же в чим річ. Як і Росія. Чи не в цьому й причина галасу? Резюме: “не надо завидовать” (с) тим, у кого свій гімн — слава Богу, є: через півтора століття, через всі бурі новітньої історії пронесений святим і чистим — і для Майданів, і для стадіонів, і для війни, і — дасть Бог — для перемоги...

P.S. Інша справа, що “до булави треба голови”, а до школи — вчителя, який би навчив дітей шанувати свою історію, гімн і прапор не тому, що так вели і з міськвою (чи як воно тепер звуться), — а тому, що сам знає, що таке громадянські почуття, і як їх передати дітям.

Але це вже зовсім, зовсім інша тема — наше шкільництво. Тож не плутаймо мухи з котлетами.

Звернення
до наших читачів,
передплатників, просвітян

Друзі!

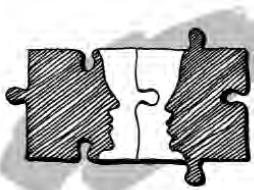
Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об’єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

AT “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу вже відгукнулися:

- Ходаківський Євгеній Іванович, професор — 1000 грн.;
- Мочерняк Дарія Василівна — 200 грн.;
- Ігнатенко Л. М. — 500 грн.;
- Качановська Ярослава Михайлівна — 200 грн.;
- Кондратович Олександра Павлівна — 200 грн.;
- Малинко Лариса Олексіївна — 500 грн.;
- Лахній Леонтина — 200 грн.;
- Мельниченко Володимир Юхимович — 3000 грн.;
- Канцер Микола Іванович — 500 грн.;
- від Штельмах — 1000 грн.;
- Середницький Леонід Михайлович — 1000 грн.;
- Маковійчук Оксана Вікторівна — 100 грн.;
- Борисова М. М. — 200 грн.;
- Філіпчук Георгій Георгійович — 1500 грн.;
- Кононенко Світлана Олексіївна — 200 грн.;
- Черняхівський Олексій Іванович — 1000 грн.

Інтелігенти-патріоти та «інтелігенти»-прислужники за національно кастрованої влади: хто кого?

Микола ТИМОШЫК

Втім, про цю направду Велику Українку ні в цьому лютому, ні в наступні місяці в українському інформаційному просторі годі шукати будь-якого інформативного матеріалу. Для більшості національно кастрованих керівників загальноукраїнських ЗМІ такі публікації уже давно позначені ними ж самими вигаданим і принизливим для українців тавром — «неформат». Іншими словами — не витребуваної, не цікової заголовок так званої шароварно-малоросійської теми.

Уже майже три десятиліття в Україні ведеться справжня боротьба за гідне пошанування цієї особистості. Боротьба ця вже неприхована. І, на жаль, не рівна — між жменькою справжніх інтелігентів-патріотів (їх упродовж усього цього часу невідступно збирає щороку в Олешні відома журналістка і громадська діячка з Києва Галина Дацюк) та невігласами від влади й ревними її прислужниками з немалого гурту та ж нібито нашої, так званої бюджетної, інтелігенції — стабільно залежної від влади, нею сформованої й контролюваної і її прислуговуваній.

У рідній Софії Олешні на очах гине пам'ятка архітектури — маєток родини Ліндфорсів-Русових. Радянські правителі багато літ успішно використовували її під дільничну лікарню, а незалежній Україні ні пам'ять про цю знамениту родину виявилися непотрібними. Забута, зневажена і владою, і міносвітою єдина сільська школа в Україні, що носить її ім'я, — також в Олешні. На недавнє 25-річчя цієї події — жодного привітання, жодного подарунку від влади. Ні районної, ні обласної, не кажучи вже про кіївську. Рішення про присвоєння цього імені також було вирване з рук цієї ж влади із боєм.

Добре зорганізований осередок «руського міра» в головний книгохідні Чернігова — обласній універсальній науковій бібліотеці — не чує багаторічних домагань передової громадськості області й України присвоїти їй ім'я Русової. Софія разом зі своїм чоловіком Олександром створювала цю книгохідні ще понад 140 літ тому. Однак вона й досі носить ім'я менально проросійського В. Короленка, який жодного дня не був у цьому місті й жодного стосунку до цього краю не має. Втім, він ідеологічно дуже близький і керівництву бібліотеки, і владі області. «Своєї Караленка не здамо!», — із затятою впертістю поспідовно вторять там. У бібліотеці можна й сьогодні почути пущенню ворогами українства і підтримувану збільшовичченими «інтелігентами» поборехеньку: Русова, мовляв, втекла на схід захід і там беззідно професорувала...

Кричуще невігластво чи свідо-омана малопосвяченіх?

«Научіть, як протестувати»

У заголовку — витинка одного із листів Софії Русової. Написаний 1933 року в Празі, де за сприяння тодішнього президента Чехо-Словаччини Томі Масарика в роки між

«Нинішній рік мав би пройти в Україні під знаком Софії Русової — дивовижної української патріотки, в якої не було жодної краплини української крові (батько — швед, мати — француженка). На минулий лютий припадала кругла дата її пам'яті — 80-ліття від дня упокоєння (на вимушенні еміграції в Празі). А в лютому наступного року — також знакова дата: 165 років від дня її народження (в чернігівській Олешні).

двою світовими війнами знайшла тимчасовий прихисток значна частина української політичної еміграції. Адресований Українському пресовому бюро в Лондоні, яке упродовж майже десяти передвоєнних років виконувало замість державного посольства місію авторитетної в чужинському світі громадської інституції безодержавних українців. Створив це бюро коштом свого багатого американського тестя колишній утікач із Галичини Яків Магогін, а допомагав йому у втіленні ідеї розв'язання «українського питання» на найвищих щаблях влади могутніх країн західного демократії Володимир Кисілевський.

Згаданий лист, як і низку інших, авторові цих рядків пощастило відшукати в одному з лондонських архівів під час недавнього наукового стажування у Великій Британії. У кожному з них відчувається крик душі української патріотки.

Найперший — про найстрашніший злочин московсько-більшовицької влади проти українців: Голодомор 1932-1933 років: «Посилаю Вам мій, не знаю чи Крик, чи Заклик на Запомогу Дітей — може, знайдете можливість її надрукувати в англійській пресі. Я таку саму послала дінде, але якось завше мушу до Вас звернутися, бо дуже Вас шаную й радію, як Ви багато осягнули серед англійської преси. Але це усе не нагодує ні одну дитинку, не врятує від винищенні. Я в такому розpacу перед «успіхами» Літвінова (тодішнього міністра за кордонів справ СРСР — М. Т.), що не знаю вже, куди йти».

Йдеться про створений воїстину кров'ю серця Софії Русової Меморандум до чесних людей світу, що мав називу «Заклик на запомогу українських дітей». Саме цей документ з докладним коментарем у листі відправила до Лондона докторові Кисілевському з проханням будь що опублікувати в англійській пресі, внести на трибуну британського парламенту, зробити все, щоб зупинити масштаби небувалої в світі трагедії українців.

Наведу ще короткі витяги з листів до Лондона цієї, за словами працівників чернігівської бібліотеки ім. Короленка, «буржуазної націоналістки» на «ситому» Заході. «... Чи не можна було в увести справу в Парламент Лондонський? Це єдина інституція, до якої українці могли б звернутися».

«Чули, що робиться в Галичині? Союз Українок, який має тисячі членів, закрили. Науčіть, як протестувати».

«Допоможіть знайти багатих меценатів чи організувати збірку серед самих емігрантів для придбання або зведення будинку для українських науково-культурних працівників у Празі».

«Чи не можете пошукати серед шановних лондонських «леді» таких, хто зголосився б узяти до свого помешкання на літо двох юних українок — літ 15-16-ти? Дівчата хворі, виснажені, без батьків, потребують бодай нормального харчування. Дуже-дуже прохаю відповісти мені на все це».

«Ми маємо вам скласти детальний меморандум. Напишіть, що маємо зробити і що мусимо робити».

Аналізові досі невідомих листів, як також обставин, за яких Софія Русова після неодноразових тюремних ув'язнень та реальних заг-

роз бути знищеною більшовицькою владою опинилася, вже як професорка Кам'янець-Подільського державного українського університету, в складі екзильного уряду УНР на «ситому» Заході, була присвячена мої стаття «Просять невігластво земляків, професорко Русова». Опублікована в «Слові Просвіти» за 29 березня 2018 року, вона закінчувалася адресуваними офіційні владі Чернігова та керівництву обласної універсальної бібліотеки ім. О. Короленка запитаннями.

З новими аргументами й фактами гострота цієї проблематики була посилаена в іншій мої статті «Бюджетна інтелігенція, вихована колоніальною владою» («Слово Просвіти» від 9 серпня 2018 року).

Є потреба ще раз нагадати ці питання дворічної давності, оскільки далі йтиметься про отриману на них відповідь від Чернігівської ОДА.

— Чи відомі їм такі факти про свою землячку?

— Чи пробували порівняти вагу зробленого в українське державотворення Русової і Короленка?

— Як співвіднести такі два незбагнені явища: висока ціна, яку платила Софія Русова за свою українську любов, і фактична зневага до цієї особистості теперішніх провідників культури краю?

— Чому перезріле питання про перейменування бібліотеки прямо в штики приймає її керівництво, посилаючись на колектив?

Замість відповіді по суті — словесне крючковство

Знаючи, що нинішня влада вже давно не відповідає на критичні виступи якісної преси, як і не приємає на особисті прохання окремих відчайдухів із подібними, надіслав рекомендованого листа на адресу чергового нового голови ОДА, додавши до конверта примірники «Слова Просвіти» з розлогими статтями на захист Русової.

Спонукану в такий спосіб відповідь отримав. Але є вона такою, що потребуває б окремої публікації. І що?

1. Маємо чергову бюрократичну відписку: на жодне з поставлених у газеті запитань тут — жодного слова.

2. Відписку складено вкрай безграмотно. Її, після виведення з принтера, таки не вичитували — ні виконавець, ні підписант, ні, звісно, керівництво ОДА. Прізвище заявниці переплутане — з Тимошником я став Тимошником. Адреса отримувача на конверті також із помилкою — київському відділенню пошти довелося самому виправлюти її на правдиву (з багаторічного досвіду журналиста обласної газети за радянщини знаю, що за таке нехлюйське ставлення до виконання службових обов'язків тоді знimalи з роботи).

3. Окремий абзац у цій офіційній відповіді присвячено захисту Людмили Студьонової, цитую:

Журналістка Галина Дацюк всередині колишнього маєтку Ліндфорсів-Русових

«знатого краєзнавця, заслуженого працівника культури України», яка «зувіди в своїх публікаціях висловлює власну неупереджену думку».

Для непосвяченого в тему читача уточнюю: товаришка Студьонова — це саме та з головних палків захисниць безглуздого увічнення в називі цього важливого просвітницького осередку краю накинутого окупаторною російською владою ще 1922 року імені Короленка. Це вона після виходу «Слова Просвіти» написала «Відкритого листа професорів Тимошику», який оприлюднило головне інформаційне мережеве видання області «Хвиля Десни». І форма звернення, і змістові акценти, і менторська тональність «відкритого» дуже нагадують стиль публічного спілкування з недавніх радянських часів, в основі якого — такий собі ленінський принцип на кшталт «хтось розумний, яхтесь — дурень».

У владних коридорах місія для української правди все ще немає

Варто привернути увагу читача на ту частину відповіді офіційного Чернігова на мое письмове звернення, де наведена низка штампів та звичайнісного словесного крючковства: «перейменування» проводиться лише після проведення громадського обговорення», «перейменування — лише за згодою трудового колективу», «збори колективу бібліотеки стосовно перейменування не проводилися, оскільки перейменування колектив не ініціював».

Нема що коментувати, оскільки все видно, як на долоні. Висновок три.

Перший. Ідею заслуженої працівниці культури України Л. Студьонової буде що не здавати російськомислячого і проросійського налаштованого Короленка на догоду «національно стурбованім» підтримуючи багаторічні директорка цієї бібліотеки Інна Аліференко. Послання на думку всього трудового колективу тут фарисейське. Не раз буваючи в цій бібліотеці (сюди своєчасно подарував численний книжковий фонд із особистої бібліотеки), можу з певністю ствердити:

думки його з цього питання ніхто й не запитував. Отож, виходить, дося задавленого питання з повертанням імені Софії Русової в історію головної бібліотеки області залежить, судачи з відповіді ОДА, не від тамешньої влади, не від небайдужої частини громадськості, а від волі цих двох провідних «заслужених» осіб чернігівського культурного фронту з ментальністю велико-або малороса.

Другий. Очищення засміченої кількастолітньою російсько-радянською пропагандою національної пам'яті мешканців придеснянського краю, небажання розставляється в гуманітарній проблематиці з «руським міром», який тепер приніс в Україну війну, не був і не є сьогодні в пріоритеті чернігівської влади.

Упродовж останніх років ця влада в особі багатолітньої заступниці з гуманітарної політики ОДА Наталії Романової та її команди вміло замаскувала свою відверту відстоюваність від створення нею ж самою різних дорадчих комісій при ОДА (з перейменуванням, з розподілу бюджетних коштів на придбання книг для бібліотек області, видання краєзнавчої літератури тощо). До складу таких комісій, як відомо, потрапляють, після ретельного пересідання чиновниками, лише слухняни й не сильно стурбовані національному питанні інтелігенти-бюджетники з числа місцевих учених, журналістів, культосвітніх працівників, письменників. Звісно, що такі є першими в майбутніх списках на офіційно «заслужених», «народних», «орденоносних» у краї. А це — не лише владне визнання, а й гроші винагороди, доданок до майбутніх пенсій. То навіщо таким пускати стосунки з місцевою владою, в якої вони «на гачку», через якую там Русову?

Третій. Наділені владою чиновники-високопосадовці не тільки відверто ігнорують будь-які ініціативи з низів, які стосуються, скажімо, очищення інформаційного простору від захабнілого «руського міра» і ствердження натомі

Цьогорічне засідання Комітету з премії Івана Огієнка під проводом Павла Мовчана, що традиційно відбувається в Житомирі, має дві особливості. Перша: розгляд подань і прийняття рішення змістилися через біду з епідемією на півроку. Друга: на вибір кращих впливала та обставина, що це було 25-те за рахунком засідання Комітету. Чверть століття тому, 1995 року, мала батьківщина Огієнка, містечко Брусилов, в особі її тодішньої влади досить прохолодно, і я б навіть сказав — крізь зуби, вручали дипломи й медалі тим, кому судилося стати першими. Відчуваю ту прохолодність і тепер, бо все до деталей пам'ятаю і нині, як у цьому краї, з подачі хронічно національно кастроованої влади називали цього Великого Українця: "прислужником Петлюри", "уюдо в рясі митрополита", "зрадником інтересів трудящого народу". Не знав тоді, що через багато років будуть безпосередньо причетним до розвою і ствердження авторитету цієї премії. Менше ніж через півтора року матимемо ще дві пам'ятні дати, пов'язані з іменем Огієнка: 140 років від дня народження і 50-ліття від дня упокоєння. Отже, планка вимог до чину й реальних набутків нових лауреатів за трьома головними напрямками діяльності: українська мова, українська церква, українське державотворення — підвищуватиметься.

Тішуся, що з моєї подання лауреатами цієї престижної премії в попередні роки стали закре-ма такі шановані в Україні осо-бистості як Ірина Фаріон, Галина Дацюк, історик українського по-ходження з Польщі Григорій Ку-прянович.

Нові лауреати премії Івана Огієнка

Хто ж увійшов до гурту нових огієнківців за результатами голо-сування комітету на цьогорічно-му засіданні?

Галузь науки

Уперше маємо сенсацію: в цій номінації залужену перемогою отримав не титуланий вченій, доктор чи кандидат наук, а журналіст. І не просто журналіст, а не залякано владою Осо-бистість, яка упродовж багатьох років послідовно й наполегливо прагне ствердити сфальшова-ну й приховану правду про одну з драматичних стінок хрушов-

ської відлиги. Йдеться про бунт студентів-журналістів Шевчен-ківського університету 1965 року проти брехні, безпринципності, непрофесіоналізму, витіснення української мови, звільнення патріотично налаштованих і професіонально підготовлених викладачів. Близько десятка книг із цієї теми. Книг незвичайних. Бо написаних на основі архівних документів, які з боями й нині доводиться виривати з тих концентраційних таборів української правди. Ось назви деяких з них: "Компартійна інквізиція: невідома спадщи-

на Матвія Шестопала", "Зима: Україномр", "Весна: Хроніка українського спротиву", "Літо: До кучмізу і після", "На пожарищі власного серця: долі журналістів-бунтарів". Остання книга — "Сергій Жигалко. Зона непам'яті: приречений повернутися" — просто приголомшила членів комітету. Понад 700 сторінок з віднайденими і про-коментованими документами про особистість, яку свідомо викинула влада з епохи розстріляного відродження. Ім'я цього автора-лауреата — Михайло СКОРИК. До речі, остання зага-

дана тут книга цього автора "Зо-на непам'яті" на Огієнківську премію не номінувалася. Вона щойно вийшла і тому заслуговує на окреме пошанування.

Галузь "Мистецтво"

Петро Андрійчук — професор катедри фольклористики КНУ-КІМУ, багаторічний художній керівник заслуженого ансамблю пісні і танцю України "Дарничанка". Керований упродовж тривалого часу цим одержимцем гурт наполегливих промоторів українського в Україні, на противагу деяким академічним колек-тивам, не продаеться "за шмат гнилої ковбаси", а за будь-яких житейських обставин залишається вірним Огієнковому гаслу "Бог і Україна".

Галузь освіти

Володимир Микитюк — до-цент зі Львівського Національ-ного університету ім. І. Франка за серію видань з методики викла-дання української мови.

Галузь літератури

Петро Шкраб'юк — доктор істо-ричних наук з Інституту украї-нознавства ім. І. Крип'якевича (Львів) за серію українознавчих видань.

Галузь громадської діяльності поділили два житомиряни: кіно-документаліст В'ячеслав Майбо-рода та популяризатор україноз-навства Василь Купрійчук.

За пам'ятні світlinи із засідан-ня Комітету — подяка побратимові за духом Сергію Болтівцю.

Огієнкова церква в Брусилові вже з освяченими надкупольними хрестами

ній київський голова Олександр Омельченко.

Урочистий чин освячення надкупольних хрестів здійснив владика Житомирський і Овруч-кій ПЦУ з поважним клиром ми-трополит Паїсій.

Трете відродження храму від-бувається у спосіб народної толо-ки. Щоправда, "з миру по нитці"

в позаобласному масштабі не ви-йшло.

Свого часу я виступав з про-моційними зверненнями про цю сакральну толоку на сторін-ках і "Слова Просвіти", і "Літе-ратурної України". Зазначався там і рахунок, на який небайдужі до цієї справи мали мож-ливість щось таки та й пожерт-

увати. Однак майже ніхто з читачів цих газет не відгукнув-ся. У таких ситуаціях пекуче на-гадує про себе стала розбіжність значної частини української ін-телігенції між полум'яними за-кликами любити Україну і по-требою любити її, мовлячи словами Євгена Чикаленка, "до глибини кишені".

Тішуся тим, що до цієї святої справи реально прилучилася очо-лювання мною Фундація ім. ми-трополита Іларіона (Огієнка).

У який спосіб?

Під крилом Фундації ось уже кільканадцять літ видаються не-друковані досі в Україні праці Огієнка з канадських архівів. Для цього заснована ціла бібліотеч-на серія "Запізніле вороття" (до-сі світ побачив уже 21 том). Також є написаний автором цих ряд-ків свіжий двотомний життєпис про Огієнка — "Його бій за дер-жавність" та "Запізніле вороття". Частина з цих накладів Фундація безкоштовно передає до музею Огієнка в Брусилові.

Кожний, хто побуває в цьому музеї, може взяти з собою один або кілька томів цінних текстів, які з малороса здатні перетворити читача в справжнього українця. Але є одна умова. За кожну взяту при вході книжку відвідувач має покласти до спеціальної скриньки свою власну добровільну гро-шову пожертву. У такий спосіб на сьогодні Іван Іванович Огієнко вже "заробив" на свою церкву близько 30000 гривень.

В Огієнківському комітеті є традиція. Під час урочистого він-шування нових лауреатів у Бруси-лові запрошувати їх до цього му-зею. І там кожен причетний до нашого кола однодумців зали-шає у скриньці частину своєї пре-мії. Вручення премії цьогорічним лауреатам у Брусилові планується 18 вересня. Відвідання всіма учасниками дійства нового хра-му і музею в сценарії позначене як головні події того дня.

Сторінку підготував
Микола ТИМОШІК

Майбутній параолімпієць Микола Нижниковський встановив рекорд України

16-річний спортсмен, який втратив на війні ноги і руку, здійснив унікальний заплив у Києві. Микола Нижниковський переплив Дніпро, встановивши рекорд України серед людей з інвалідністю, виявивши силу волі і витримку справжнього спортсмена — майбутнього параолімпієця.

Влітку 2015-го підMariуполем Микола, граючи з братом, знайшов снаряд, який вибухнув. Молодший брат загинув, а Микола при детонації втратив

руку й обидві ноги, зазнав численних травм обличчя, зубів, очей, інших життєво важливих органів. Але вижив. Після того проходив курс лікування в Канаді. Плаванням Микола почав займатися ще 3,5 роки тому. До запливу хлопець з І групою інвалідності потрапив у басейн. Тренером у нього був багаторазовий чемпіон з плавання Олег Лісогор, котрий приїхав разом з юнаком до Києва. Старт рекордного запливу відбувся від 6-го прича-

лу Річкового вокзалу столиці, а фінішував на березі Труханового острова.

Першим у воду занурився тренер — Олег Лісогор, за ним — Микола. За 13 хвилин і 45 секунд юнак проплив щонайменше 350 м. Натомість фахівці вважали, що це буде значно довше. Результатом підліток задоволений. Сам рекордсмен зі-

знається: такого результату і сам не очікував. А підводної течії, що зносила з курсу, навіть не відчув і під час запливу на відсутність не втомився. Микола вже готовий до нових здобутків — у планах параолімпійські ігри. Свою перемогу присвятив міжнародному Дню Дружби і своєму другу — теж інваліду з подібною долею Данилу Криштуку.

Тренер хлопця результатом теж цілком задоволений.

Допомогу в транспортуванні Миколи Нижниковського та його друга Данила Криштуку надали активісти “Української партії”, ГО “Об’єднай” та Благодійного фонду “Разом”. А біля пішохідного мосту через Дніпро в Києві 30 липня був справжній ажіотаж від телевізій та фотокамер: десятки журналістів і волонтерів приїхали заради одного мужнього хлопчика. Результат унікального запливу уже потрапив до Книги рекордів України. Про це повідомила керівник Національного реєстру рекордів України Лана Ветрова та експерт Національного реєстру рекордів України Віталій Зорін. За словами Лани Ветрової, рекорд є — не лише в швидкості, часі та кілометражі. Справа в характері, який продемонстрував наш рекордсмен. Це — характер переможця.

Сторінку підготував
Георгій ЛУК'ЯНЧУК

20-річний ювілей легендарної подорожі по Дніпру до Криму

20 років тому вперше відбулась просвітницько-спортивна подорож по Дніпру до Києва — похід під вітрилами на чотирьох яхтах від Києва до Севастополя під девізом “Дніпро і Чорне море єднають Україну”. Флагманом флотилії яхт була легендарна “Лелітка”, на якій перед цією експедицією її капітан Валерій Петушак разом зі своєю дружиною Наталею Македон здійснили навколо світу подорож у 48 тисяч кілометрів.

На всьому маршруті під час стоянок в містах по Дніпру відбувалися цікаві зустрічі та мітинги з місцевими людьми. Подорож завершилася встановленням язика на дзвоні в стародавньому Херсонесі. Але у Севастополі на учасників вітрильної регати, що її організувала і провела Українська Народна Партия “Собор” і яка мала на меті приєднати до німого херсонеського дзвону бронзового язика, вже тоді чекали провокації місцевої влади...

Близько полуночі 12 серпня до Графської пристані пристали три яхти під блакитними знаменами “Собору” з народними депутатами України Анатолієм Матвієнком та Григорієм Омельченком, президентом Міжнародного фонду “Союз-Чорнобиль” Володимиром Шовкошитним, генерал-полковником Анатолієм Лопатою та їх побратимами по партії. Перед севастопольцями виступив Анатолій Матвієнко, який розповів про хід регати, її мету та про акцію озвучення стародавнього дзвону в Національному заповіднику “Херсонес-Таврійський” і науково-практичну конференцію “Українська мова і українська політика”. Кульмінацією усіх пропагандистсько-культурологічних заходів якраз і мала стати акція повернення голосу старовинному дзвонові у Херсонесі: “Досі дзвін глухо озивався лише тоді, коли туристи жбурляли у нього камінням. Це був голос відчаю і болю. Ми ж хочемо повернути йому голос віри і надії, адже без віри і надії в себе,

“Не можна відновлювати державу, не знаючи історії, не знаючи, як гинула Україна, як її душили, плюндрували, гнуздали. Якби ті, хто стає президентами, хто в кандидатурі, поїхали хоча б в одну — дві гетьманські столиці! І відчули той національний дух. Оце національна свідомість і національна ідея, про яку ми так багато говоримо! І вона починається з очільника держави, з президента. А якщо в нього немає цього духу нації, пріоритетного лише для цього народу... Тоді все і валиться, троощиться, руйнується...”, — з інтерв’ю в Батурині.

Краще майбутнє нашої молодої держави український народ не зможе подолати трьохсотлітню рабську психологію, гордо розправити свої широкі плечі сівача і будівничого, усвідомити себе повноправним господарем на прабатьківській землі”.

На превеликий жаль, ганебні дії Севастопольської держадміністрації із “терміновим замінуванням авіабомбою часів II світової” зірвали акцію. Та народні депутати України відвідали згодом міську Раду, де передали язик до дзвону, який, до речі, виготовили майстри Севастопольського Морського заводу, голові п. Пархоменко, який пообіцяв виконати прохання і завершити від імені міської влади благодорійний намір соборівців.

Прибуття і перебування у місті учасників регати УНП “Собор” сколихнуло громадськість і вже тоді показало антиукраїнську сутність місцевої влади, яка протягом цих трьох днів демонструвала свій відвергтий промосковський дух... Додивилась до сумнозвісної “кримської весни” 2014-го! Окрім цієї, вже історичної просвітницької регати, подорожуванням щоліта стало для представників національно-демократичних сил, об’єднаних спершу “Відкритою політикою”, далі — УНП “Собор”, а ще згодом УРП “Собор”, доброю традицією. Кожного року знаходилося за два десятки відчайдухів, готових пожертвувати черговою літньою відпусткою задля фізично виснажливого, але страшенно насиченого по-

діями спортивно-політичного туризму”.

У 1999 році за ініціативою Матвієнка вдалося здійснити першу спортивно-туристську експедицію на велосипедах по гетьманським столицям України під гаслом “До джерел державності”. Маршрут експедиції складав відстань більше тисячі кілометрів: Київ — Ніжин — Батурин — Конотоп — Кременчук — Чигирин — Черкаси — Канів — Трахтемирів — Переяслав-Хмельницький — Київ. Ця просвітницька подорож стала першою ластівкою в подальших щорічних спортивно-туристських експедиціях різними куточками України. Серед них була й важкодоступна Говерла (з вершини якої в ураганний вітер було зібрано 2 тони сміття), Кримські гори та фортеці півдня України, унікальний природно-історичний об’єкт, який від доби пізнього палеоліту до перших віків християнства правив за святилище для наших пращурів — Кам’яна Могила, яка як пам’ятка загальносвітового значення здана пролити світло на загадки перших тисячоліть історії іndoєвропейців, історична пам’ятка козацької доби Хортиця, складний комбінований маршрут місцями, пов’язаними з життям князя-короля Данила Галицького в Холмі, де велосипедна частина перешла спочатку в байкеркову, а згодом — в напів-мафон від Хотина й до Кам’янця-Подільського, експедиція “Соборна Україна-2002” на проблемний український

Схід з гаслом: “Ми всі — українці” — на Чернігівщину, Сумщину, Харківщину, Луганщину, Донеччину, Запоріжжя... Її продовжила під тією ж назвою “Соборна Україна-2003” на яхтах по Дніпру за маршрутом Київ—Одеса 2003 року. Напередодні важливих президентських виборів 2004\2005 року “Собор” провів культурно-просвітницьку експедицію “Соборна Україна-2004”, учасники якої побували в Київській, Полтавській, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Черкаській, Хмельницькій, Чернівецькій та інших областях на підтримку патріотично-канідата Віктора Ющенка. Мотором таких подорожей незмінно був саме Анатолій Сергійович Матвієнко — президент Federaciї спортивного туризму України з 2000-го року. Під час президентства Анатолія Матвієнка федерація, якою він керував впродовж 12 років, отримала статус національної, що надало їй ексклюзивне право на проведення всеукраїнських та міжнародних змагань зі спортивно-туристичного туризму на території України.

Анатолій Матвієнко завжди наголошував: “Слід, нарешті, не рестати боятися слова “Націоналізм”. Націоналізм — це той самий патріотизм, тільки діяльніший і жертовніший. Націоналістами своїх держав, своїх націй з неминучістю були і вісі великі політики. Бідою України, однак, було те, що в нас при кермі ніколи не були націоналісти, які б посправжньому любили свій народ, свою країну!”

P.S. Франція має національний велотур “Тур де Франс”, їхні сусіди італійці — “Джиро д’Італія”. Наш веломаршрут 1999 року (“Гетьманські столиці”) може стати основою українського національного велотуру — “Меморіалу ім. Анатолія Матвієнка”. Можливо, не професійного, а масово-аматорського, до якого могли би приїднатися на окремих етапах від своїх населених пунктів вздовж всього маршруту..

"На жаль, в Україні не приділяли належної уваги проявам неприхованої українофобії, пропаганді брехні та ненависті".

Дмитро ЧОБІТ,
писменник

Закінчення.
Початок у № 26-31 за 2020 р.

Aле не лише "Польське радіо" дозволяє собі ширити брехню — незліченну кількість таких бзудрів польські пропагандисти брехні та ненависті виставили в Інтернеті і не лише польською, а й англійською мовами!

Чого варте твердження, що Гуті Пеняцьку знищив полк "Нахтігаль" дивізії СС "Галичина"! Про цей неіснуючий полк та інші вигадки йдеться у фільмі з промовистою назвою "Український злочин у Гуті Пеняцькій" (*Dokument Ukrainska zbrodnia w Hicie Pieniackiej / youtube.com/watch?v=K83fkOXUmEC*).

Ми навели лише окремі фрагменти з кількох теле- та радіопередач, але у Польщі їх були сотні. Okрім центральних, у кожному великому місті трансляцію здійснювали ще й місцеві телеорганізації та радіостанції: "Радіо—Жешув", "Радіо—Люблін" тощо.

Урочистості у Варшаві 28 лютого 2020 року

Головні цьогорічні урочистості вшанування пам'яті жертв Гуті Пеняцької відбулися у Варшаві 28 лютого 2020 року; вони широко висвітлювалися у ЗМІ і супроводжувалися обов'язковим елементом у назві — "76-а річниця злочину скоеного українськими націоналістами над польською людністю в Гуті Пеняцькій".

Об 11-годині розпочалася панаахида у кафедральному костелі Війська Польського. В полуцені урочистості продовжилася біля могили Невідомого Вояка, у них взяли участь посли до сейму, міністри, ветерани Війська Польського, представники громадських організацій, військові підрозділи почесної варти. За урочистостями спостерігали численні глядачі, а ще більше поляків побачили це дійство по телевізору та почули по радіо.

За видатний внесок у справу збереження пам'яті про трагедію Гуті Пеняцької орденом "Polonia Restituta" ("Відродження Польщі") нагороджено голову Товариства "Гута Пеняцька" Малгожату Госьньовську-Коля і колишнього мешканця Гуті Пеняцької Францішка Боньковського.

Своїм порятунком Ф. Боньковський завдячує німецькому вояку, який розмовляв польською мовою із сілезьким акцентом. Цей сілезець порадив сусіді Боньковських сховатися з дітьми, серед яких був і семирічний Францішек. Сусідка і п'ять дітей заховалися у соломі ями з-під картоплі, там вони пересиділи цілий день аж до вечора і залишилися живими. Про таке Ф. Боньковський говорив на камеру Розповідь Ф. Боньковського про поляків сілезця свідчить про те що, поляки були у німецькому війську під час пацифікації Гуті Пеняцької.

Виходить дуже цікава ситуація: у німецькому війську були поляки-сілезці, завдаючи яким Ф. Боньковський вижив, але він в усьому звинувачує українців. Ф. Боньковський чомусь безпідставно пов'язав німецького офіцера-сілезця з дивізією СС "Галичина", якої там не було і не могло бути, бо її щойно набрані вояки тоді проходили навчання на полігонах Німеччини та Франції і з'явилися на території України наприкінці червня-початку липня 1944 року, тобто через 4 місяці після знищення німецьким військом Гуті Пеняцької.

Урочистості у Варшаві 28 лютого 2020 року з приводу 76-ї річниці загибелі Гуті Пеняцької: месу у кафедральному костелі, процедуру нагородження, заходи біля могили Невідомого Солдата, — показували по каналах телебачення, передавали по радіо, розміщували в Інтернеті в обов'язковому супроводі усіляких звинувачень на адресу непричетних до цього злочину українців; про німців — дійсних винуватців дуже типової гітлерівської каральної акції ніде не згадували жодним словом.

До учасників урочистостей листовно звернулися найвищі керівники державної

Велика польська брехня

влади Польщі. Вже постійний декламатор Адам Квятковський зачитав чергового листа президента А. Дуди, його текст нагадував зміст попереднього, виголошеного п'ять днів тому в Гуті Пеняцькій, але у підзаголовку варшавського документа з'явилось суттєве уточнення щодо "злочину вчиненого українськими націоналістами на польській людності".

Прем'єр-міністр Польщі теж надіслав послання у якому було написано: "Ми винні перед пам'яттю поляків — жертв геноциду у Гуті Пеняцькій і сотнях інших місць, скоєніх українцями з УПА, ОУН, СС "Галичина" та інших злочинних частин. Вони загинули від рук сусідів, бо відчували себе поляками, були поляками". (*Radio Marja// 28-2019-13-52/w informacje Polska// Radio Maryja.pl*).

28 лютого 2020 року, починаючи з 6-ї години ранку, практично усі ЗМІ Польщі висвітлювали питання пов'язані із загибеллю Гуті Пеняцької. Теле- і радіостудії не обмежувалися репортажами із місць подій, а й випускали в ефір авторські програми про Гуті Пеняцьку. "Польське радіо захід", почавши о 6-й годині ранку, кілька разів повторило годинну передачу "Історія написана наново", центральною темою якої стала трагедія Гуті Пеняцької. У студію запросили гостей, зокрема керівника товариства "Гута Пеняцька" Малгожату Госьньовську-Коля. (*Zachod.pl/audycja/nie-o-zemsta-a-o-pamiec-wolaja-ofiary-3*). "Польське радіо" теж випустило в ефір годинну передачу про Гуті Пеняцьку. (*Polskie Radio/28.02.2020//06-00/www.polskieradio.pl/39/156/artykul/227086, zbrodnia-w-hicie-pieniackiej*). Подібне спостерігалося чи не на всіх польських телевізорах та радіоєфірах, так що практично кожен громадянин Польщі впродовж 28 лютого 2020 року по кілька разів дивився, або слухав щось про Гуті Пеняцьку крізь призму небаченого у цивілізованому світі обману.

Наголошуя на очевидному і незаперечному факті: станом на 1.05.2020 року польська історіографія не мала не те що наукової монографії, а й жодної наукової статті про причини та обставини загибелі Гуті Пеняцької; у Польщі навіть не провели жодної наукової конференції на цю тему — лише масово поширюють усілякі вигадки, наклепи і фальсифікації та переповідають їх одне одному. І усе це огидне і насикрізь брехливе неподобство польські керманичі та професори-історики називають "пошукаами історичної правди".

Польська дипломатія нахабства і брехні

Варто відзначити, що польські дипломати відіграють далеко не останню роль у кампанії брехні та наклепів, пов'язаних із Гутою Пеняцькою та при першій-ліпшій нагоді чинять тиск на українську владу. Про ноту протесту з приводу кавалка фанері із цілком правдивим і пристойним текстом потрібно розповісти докладніше.

Нота протесту амбасади Польщі у Києві до Міністерства закордонних справ України у справі Гуті Пеняцької

У понеділок 26 лютого 2019 року, тобто вже наступного дня після недільної панаахиди у Гуті Пеняцькій, амбасада (посольство) Польщі у Києві надіслала ноту протесту до Міністерства закордонних справ України з приводу, цитую: "інформаційної таблиці, встановленої українцями неподалік пам'ятника у Гуті Пеняцькій, на якій було вміщено неправдивий напис про те, що за злочин відповідають "німецькі нацисти", а у самому селі діяли польські бойкі". (*Ambasada RP w Kijowie protestuje przeciwko relatywizacji zbrodni w Hicie Pieniackiej // https://rudy-ogon.livejournal.com/2019-02-26/10:25:00*). Повідомлення про ноту протесту з докладним описом її змісту прес-служба амбасади негайно розповсюдила і вона стала топовою у ЗМІ, особливо Польщі, тому такі дії посольства більше нагадують примітивну пропаганду,

ніж дипломатичний хід заради встановлення правди та досягнення згоди й порозуміння.

Посольство назвало інформаційну таблицю такою, що релятивізує злочин у Гуті Пеняцькій. Цей термін походить від латинського *relativus* — відносний, те, що не узgodжується, заперечує об'єктивну істину.

Протест посольства викликав ще й пам'ятник українцям, закатованим польськими шовіністами і радянськими партізанами, які постійно базувалися у Гуті Пеняцькій з осені 1943 до березня 1944 року. То не обмова — архівні документи та спогади очевидців свідчать, що на свою постійну базу в Гуті Пеняцькій загони радянських партизанів та цілі тисячні з'єднання продовжували йти навіть після її знищення!

Посол стверджував, що українці "загинули в місцевостях, віддалених на біля 20 км від Гуті". (*Tam samo*). **Тому ці випадки, мовляв, не можуть стосуватися Гуті Пеняцької.** Встановлення інформаційної таблиці та пам'ятника українцям — жертвам польських бандитів гутапеняцької АК, на думку посла, "ставлять під сумнів декларовану владою України політику добросусідства і співпраці з Польщею через, що польська сторона просить Міністерство закордонних справ України вяснити відповідність легальності "обидвох об'єктів".

Наголосимо — жодній так званій релятивізації, тобто заперечення об'єктивної істини, ні на таблиці, ні на пам'ятнику замордованим українцям немає.

По-перше. На таблиці вкрай делікатно і занадто толерантно викладено суть справи — Гуті Пеняцькій дійсно знищено німецьким окупаційним режимом і німецьким окупаційним військом. До загибелі Гуті Пеняцької, тобто розстрілів її мешканців — поляків, українців, австрійців, п'ятиєвреїв і одного росіяніна, — та спалення вцентре села українці не мали найменшого стосунку — то робота гітлерівської айнзатцгрупи "Рейнгольд" з числа воїків 4-ої поліцейської моторизованої дивізії СС, сформованої у Сілезії з тамтешніх німців, поляків і чехів.

По-друге. Пам'ятник закатованим бандитами АК українцям, порівняно із помпезним польським меморіалом, дуже скромний — і напис на ньому теж далеко неповний, бо там зазначено імена лише п'яти осіб із десятків жертв польської різанини і сокирибівства — у буквальному розумінні цих слів!

Насправді польські бандити гутапеняцької АК вкупі із союзниками — радянськими партізанами-енкаведистами у січні-лютому 1944 року здійснювали в околицях Гуті Пеняцької не лише безперервні грабежі, а й коїль справжні етнічні чистки, вбиваючи авторитетних у краї людей: священиків, вчителів, кооператорів, та активних у суспільному відношенні осіб. У ході цих польсько-радянських акцій в околицях Гуті Пеняцької: Підгірцях (6 км), Жаркові (4 км), Пеняках (4 км), Ясенові (5 км) та інших сусідніх селах загинули десятки українців. На одному лише цвинтарі села Пеняки поховано 14 таких жертв. Вбивали українців і в санії Гуті Пеняцькій, куди їх з'вязаними привозили для допитів. Останнє добре відоме вбивство українця у Гуті — 21 лютого 1944 року, тобто за 7 днів до загибелі села.

Посол Польщі запитує Україну про легітимність встановлення у Гуті Пеняцькій інформаційної таблиці на кавалкові фанери, і це тоді, коли польська сторона під прикриттям громадської організації "Товариство Гута Пеняцька" самовільно, тобто нелегітимно і незаконно, тишком-нишком (у дні Помаранчевої революції) збудувала у Гуті Пеняцькій цілий меморіальний комплекс!

З чого все починалося

На жаль, в Україні не приділяли належ-

ної уваги проявам неприхованої українофобії, пропаганді брехні та ненависті, які вже кілька років невпинно розкручуються у Польщі на усіх можливих рівнях: найвищої державної влади, дипломатії, громадських організацій, католицької церкви й ЗМІ.

Щодо інформаційної таблиці на кавалкові фанери з цілком правдивим і толерантним написом який гвалт тоді зчинила польська сторона! Звинувачували українців у "антопольських проявах" та "спробі переписати історію". Таблицю встановили 25 лютого 2019 року, а вже наступного дня о 10 годині ранку Міністерство закордонних справ України отримано з цього приводу ноту протесту посольства Польщі у Києві. **О 10 годині 25 хвилин інформація про ноту протесту з'явилася у польських ЗМІ** і стала у Польщі чи не головною подією дня.

Українська сторона у подібних випадках мовчить, тим самим спонукаючи наших західних сусідів ще більше розкручувати маховик брехні та вимагати все нових і нових поступок. Дійшло до того, що сейм Республіки Польщі на законодавчому рівні назвав польсько-український конфлікт в роки Другої світової війни геноцидом і за **заперечення такого, штучно нав'язаного трактування історичних подій**, навіть передбачив кримінальну покарання тим хто піддаватиме сумніву "польську правду". У такий "законодавчий спосіб" усьому світу намагалися підступно нав'язати польське бачення воєнного протистояння на західно-українських землях. Згодом поляки вимушенні були самі вносити до прийнятих законів зміни, а деякі шовіністичні недолугості скасував Конституційний Трибунал (аналог Конституційного суду).

А все почалося з протизаконного встановлення без будь-яких погоджень з українською владою меморіалу у Гуті Пеняцькій. Час для цього **польські шовіністи** вибрали дуже слушний — зима 2004-2005 років. Йшла Помаранчева революція, уся увага була прикута до неї, а така собі польська, нібито неурядова, але щедро фінансована організація "Товариство Гута Пеняцька", близькавично провела роботи і встановила меморіал. Аби хоч якось освятити його законність, у 200

відкритості, без правди нема навернення, без правди нема можливості зречення гриха, без правди нема можливості єднання та вибачення...

То фундамент незабуття, фундамент нашої важливої пам'яті, фундамент визнання по імені того страшного жахливого злочину і геноциду...

Коли ксьондз виголошував палку патріотичну казань, камера ковзала по обличчях присутніх, люди були вражені, у смутку вони плакали і витирали хустинками очі. Особливо тоді, коли ксьондз емоційно говорив про страшні муки “наших сестер і братів, які в бестіанський спосіб були позбавлені життя, замордовані. В ім'я чого? Чому? Для якої мети?”.

Наприкінці ксьондз пояснив, що в усьому винна “заздрість і ненависть, яка там, у тих українських серцях, лежала глибокою неприязню”.

Після проповіді ксьондза діти декламували вірші і співали пісні про Гуту Пеняцьку. Міністри, посли до сейму все це слухали.

На молебні у Бабичах виступив представник організації кресов'яків і звертаючись до присутніх послів польського сейму, підтримав ксьондза та від імені громади просив аби вони прийняли закон, який би назвав геноцид геноцидом”.

Підсумок молебню у костелі в Бабичах підвелла Опольський воєвода (її прізвище теж не зазначили): “Нам не можна відступати, нам не можна забути правду. Цю правду не можна забути для теперішньої Польщі, для теперішньої України, для теперішньої Європи і для прийдешніх поколінь”.

Молебень у Бабичах 28 лютого 2016 року дав потужний старт у Польщі брутальні антиукраїнські кампанії, яка завершилася законодавчим затвердженням положення про так званий “геноцид польського народу в Малопольщі”. Лише після цього українська сторона почала протестувати та й то услід за протестом держави Ізраїль.

Чому символом пропаганди обрали Гуту Пеняцьку?

Відповідь на це ключове запитання підказують слова доктора історії та відповідального наукового працівника Інституту національної пам'яті Польщі Леона Попека: “До сьогодні ми достовірно не знаємо точної кількості жертв ОУН-УПА на Волині та в Східній Малопольщі (тобто Галичині Д.Ч.). У нас також нема списку всіх місць смерті, переліку цвінтарів, поодиноких і колективних могил, в яких лежать громадяни польської держави”. (*Leon Popiek. Ratiжek o Woїnii i Malopolsce Wschodniej...// ipp.gov.pl // pl / aktualnosci/54970, Leon-Popiek-Pamięc-o-Wołyńiu-i-Malopolsce-wschodniej. Html*). Із цих слів видно, що у Польщі, де так багато говорять про трагедію Волині, називають загибель там людей, як і в Гуті Пеняцькій, геноцидом польського народу, здійснюють шалену антиукраїнську пропаганду, насправді нічого “точно не знають”.

На цьому тлі Гута Пеняцька виділялася особливо: про неї в 80-х роках минулого століття у розпал холодної війни спровокованої тоді агресією СРСР в Афганістані дещо писала радянська пропаганда у плані боротьби з так званим “українським буржуазним націоналізмом” з яким комуністи пов’язували прояви вільнодумства та Народний Рух України. У комуністичних газетних пасквілях, написаних на основі сфальшованих матеріалів НКВД-КГБ СРСР, дуже своєрідно згадувалася Гута Пеняцька. На місці спаленого села у 1989 році комуністи навіть встановили пам’ятник.

Тобто, на противагу Волині, місце про трагедію Гуті Пеняцької добре відомо не лише в Україні, але й у Польщі. Ось чому саме Гута Пеняцьку визнали найзлучнішим об’єктом для створення символу мучеництва поляків у протистоянні з українцями в роки Другої світової війни й так званого геноциду польського народу на так званих східних кресах колишньої польської держави.

Велика брехня: про польську пропаганду неінависті

Взимку 2005 року на місці спаленого села Гута Пеняцька польська сторона поспішно провела земляні та будівельні роботи, привезла з Польщі готові стели з викарбуваними на них написами та митечею їх встановила без будь-яких дозволів органів влади України. А далі все відбувалося у вже заданому поспішному тоні — замість грунтovих досліджень і наукових конференцій польська сторона пішла шляхом ниції та підступної антиукраїнської пропаганди, яка у 2018 — 2020 роках набрала небувалого масштабу та неймовірного розмаху. У цій грандіозній кампанії брехні та невпинного нагнітання антиукраїнського психозу брали участь навіть найвищі керівники Польщі включно з президентом А. Дудою, маршалком сейму Е. Вітек і прем’єр-міністром М. Моравецьким, депутати і урядовці, а вслід за ними розмайті польські “експерти” фальшиво говорили, що злочин геноциду у Гуті Пеняцькій склали українські націоналісти, УПА, дивізія СС “Галичина”, абсолютно безпідставно звинувачували українську сторону та навіть вимагали від державної влади України каятися та вибачатися.

Навмисно перекладаючи з німців на українців вину за знищення Гуті Пеняцької, ніхто з польських пропагандистів брехні і словом не згадав про справжні причини та винуватців трагедії — провокаторів з НКВД і радянських партизанів чисельністю 500 осіб, які тривалий час передували у цьому селі її здійснювали у сусідній місцевості повсюдні грабежі, гвалтування, вбивства із проявами незображеного садизму. Напередодні каральної акції вони втекли разом із більшою частиною бойовиків місцевої АК, залишивши село напризволяще. Мовчали ці “експерти” і про свої понад 100 співвітчизників- поляків, які за риторикою Дуди “служили гітлерівському німецькому Третьому рейху” у воєнних підрозділах СС та військ поліції у Золочеві, Бордах і Сидинівці, та поляків-

ніжників із Волині, які у середині лютого із німецькою зброєю у руках втекли у Гуту, приєдналися тут до радянських партизанів та НКВД і теж спричинилися до влаштованої німецькою окупацийною адміністрацією типової каральної акції, яку здійснило дуже цікаве для польських шовіністів німецьке елітне есесівське військо сформоване у Сілезії з німців, поляків і чехів цього краю.

Нічого подібного “експерти-правдолюбці” полякам усієї Польщі не говорили — вони їм цинічно, нахабно й безперервно брехали та ще й безсовісно перекладали вину з німців на українців і вимагали каяття та вибачень не від Німеччини, а від України.

Українські стороні вартувало би здійснити переклад опису дійсного перебігу подій у Гуті Пеняцькій не лише на польську, а й на англійську мову, віддрукувати і виставити в Інтернеті — хай у Польщі та в усьому світі читають, порівнюють та самостійно роблять висновки про те хто чого варте і ким є насправді.

Невтішні роздуми

Керівники теперішньої Польщі: президент А. Дуда, маршалек сейму Е. Вітек, вице-маршалек сейму М. Госєвська, прем’єр-міністр М. Моравецький, депутати і урядовці, а вслід за ними розмайті польські

майже один-до-одного повторює те, що витворяють російські політтехнологи. Зокрема на позначення українського уряду вживає чисто путінський вислів “кіївська хунта”. (*Kresowy serwis informacyjny. — 2019. — №2. — s.5.*)

Це ж видання опублікувало портрет Національного Героя України Степана Бандери в есесівській формі. (*Там само. — 2020. — №4 — c.2.*) Точнісінько саме так російські політтехнологи зображували президента України Віктора Ющенка, який народився вже після війни. За іронією долі батько Віктора Ющенка усю війну провів у німецьких концтаборах, зокрема в Освенцімі; Степан Бандера — в Маутхузені, а його два рідні брати — Олександр і Василь — загинули в тому ж Освенцімі. Отакі “есесівці” та, за риторикою Дуди, “союзники Гітлера”.

Але чи не найяскравіше ілюструє вплив російських політтехнологів із ФСБ на публікації у деяких польських ЗМІ такий факт. У лютому 2020 року у селі Вовчухи Городоцького району на Львівщині урочисто відкрили пам’ятник “Героям Вовчуківської офензиви”. Він увічнював пам’ять про героїчну боротьбу УГА за свободу українського народу та Незалежність України у вже далекому 1918 році. На цю тему у польських ЗМІ з’явилися брутальні публікації під дуже цікавими заголовками: “Пам’ятник вбивцям поляків”, “Пам’ятник вбивцям польських солдатів”.

А ось їх російські близнюки: “Памятник убийцам русских”, “Памятник убийцам русских солдат”. У даному випадку йшлося не про події в Україні, а в далекій Чечні, де у 2009 році в селі Ханташ-Юрт встановили пам’ятник на честь 46 чеченських дівчат, яких 27 вересня 1819 року російські солдати вели по мосту через ущелину. Аби не дати себе згинути, дівчата дружно кинулися на конвоїрів і разом з ними полетіли у глибоку прірву Кавказьких гір. Чеченці вшанували геройзм своїх мужніх дівчат, які хоч і загинули, але разом із окупантами іхньої країни. У Москві пам’ятник чеченським дівчатам розініли зовсім по-іншому. Тепер повні калькі з чисто російських заголовків з’явилися ще у польській пресі.

А тепер запитання. Від кого теперішні польські шовіністи-кресов'яки запозичили терміни “кіївська хунта”, есесівську форму для Степана Бандери, заголовки “Пам’ятник вбивцям поляків” і “Пам’ятник вбивцям польських солдатів”? Маю дуже великий сумнів, що польські редактори читали російську публікацію 2009 року, тому інформую про цей чеченський випадок можна прочитати та подати електронні адреси російських близнюків польських заголовків. (*Чобіт Д. Вівіство нації. Російський геноцид черкесів. — К.:Український приоритет, 2019. — С.113-116; Дади-Юрт “Памятник убийцам русских солдат” //sputnik pogrom.com/politics/4677/sugar-daddy-urt/; www.sostav.ru. Пам’ятник чеченським дівчатам досить вразливий для росіян, про нього багато писали, його легко знайти в Гуглі — достатньо набрати кілька слів: “Дади-Юрт. Памятник убийцам русских”.*

Польські праві шовіністи як і подібні праві політиси у Франції та Нідерландах чітко танцюють під нікчемну гармошку російського ФСБ — у цьому немає жодного сумніву. До такого висновку дійшов читаючи публікації про Гуту Пеняцьку, але очевидно — у теперішній Польщі лише цим справа далеко не обмежується.

Про загальний морально-етичний і політичний рівень польських правих антиукраїнських сил можна судити навіть із заголовку великої статті про Україну, який іде аншлагом, через усю шпалу проурядового, шовіністичного та розкішного повнокольорового журналу: “Від жидобольшевизму до жидобандеризму. Антипольська, фашистсько-олігархічна Україна”. (*Kresowy serwis informacyjny. — 2019. — №2. — s.9.*) Так це популярне у Польщі видання пише про теперішню владу в Україні та щедро обзыває її явно нацистською фразеологією Гітлера і Геббелса.

шушполіцій із Волині, які у середині лютого із німецькою зброєю зброяючи у руках втекли у Гуту, приєдналися тут до радянських партизанів та НКВД і теж спричинилися до влаштованої німецькою окупацийною адміністрацією типової каральної акції, яку здійснило дуже цікаве для польських шовіністів німецьке елітне есесівське військо сформоване у Сілезії з німців, поляків і чехів цього краю.

Нічого подібного “експерти-правдолюбці” полякам усієї Польщі не говорили — вони їм цинічно, нахабно й безперервно брехали та ще й безсовісно перекладали вину з німців на українців і вимагали каяття та вибачень не від Німеччини, а від України.

Українські стороні вартувало би здійснити переклад опису дійсного перебігу подій у Гуті Пеняцькій не лише на польську, а й на англійську мову, віддрукувати і виставити в Інтернеті — хай у Польщі та в усьому світі читають, порівнюють та самостійно роблять висновки про те хто чого варте і ким є насправді.

Під чию гармошку танцюють польські праві україnofоби?

На завершення зазначу ряд особистих спостережень, які навіюють на дуже сумні паралелі.

Окремі польські публікації з паплюженням борців за Незалежність України чомусь дуже подібні на аналогічні витвори антиукраїнського агітпропу Російської Федерації. Так польський повнокольоровий 50-сторінковий пропагандистський щомісячник *Kresowy serwis informacyjny*

Діяльне переживання за Україну

**Микола
ЖУЛИНСЬКИЙ**
академік НАН
України

Богдан Савків. Це ім'я ще до нашого особистого знайомства мені зустрічалося на шпальтах газет "День", "Слово Просвіти", "Україна молода", "Літературна Україна", "Українська літературна газета", "Урядовий кур'єр", "Нація і держава"... Не рідко поряд із прізвищем автора статей, відгуків, реplік з'являлося уточнення: "просвітянин", "гірничий інженер", "ветеран галузі", "завідувач Качанівським нафтопромислом 1963-1967 pp.", "головний фахівець НАК "Нафтогаз України". Ця орієнтація на професійних і громадських обов'язках залежала від теми чи проблеми, яку Богдан Савків порушував у своїх публікаціях. А коло його інтересів, полемічних реагувань на проблемні "зави-хрену" сучасності вражає.

Найперше мене зацікавили статті Богдана Павловича, присвячені питанням газовидобування в Україні, транспортування газу, нафтогазовій галузі взагалі. I передусім тому, що нині одна з найскладніших соціально-економічних проблем — це забезпечення України природним газом, а Богдан Савків, як засвідчували його статті з цих актуальних питань, виявився спеціалістом-професіоналом. Пригадую, якось я мимоволі почув, як моя дружина, яка багато років віддала проєктуванню газопроводів по всьому Радянському Союзу, жваво, а головне професійно, обговорює з кимось по телефону щось про нафтогазові родовища в Україні та про підземні газові сковища. Звісно, я поцікавився, з ким велася ця розмова. Тоді я й дізnavся, що Богдан Савків знайшов спільну мову з моєю дружиною, яка закінчила, як і Богдан Павлович, політехнічний інститут. Правда, він львівський ген коли — в 1954 році, моя дружина значно пізніше — київський, але обое в різні часи бували в Середній Азії. Моя дружина — у відрядженні як проектант газопроводів, тоді як Богдан Савків після закінчення інституту дев'ять років (практично дві п'ятирічки!!!) працював у Туркменістані, де зокрема на посаді старшого інженера промислу освоював найбільше в Середній Азії Котуртепінське нафтогазове родовище. Працював натхненно й відповідально, про що свідчила висока оцінка його діяльності найвищим партійним і урядовим керівництвом республіки. Цей промисел вважався чи йменувався комсомольсько-молодіжним, то ж Богдана Савківа як провідного спеціаліста і керівника обирають навіть членом ЦК КСМ Туркменістану. Згодом, на урочистому засіданні 5 листопада 1977 р., присвяченому 100-річчю нафтогазової промисловості республіки, перший секретар ЦК Компартії Туркменістану М. Г. Гапуров серед заслужених працівників нафтогазової промисловості республіки, які віддали "всі свої сили і знання для створення паливної бази Туркменістану", урочисто називав й прізвище Б.П. Савківа. Це сталося тоді, коли невтомний до зрілості інженер вже встиг відпрацювати 13 років на рідній Україні, ставши авторитетним фахівцем з підземного зберігання газу не лише в українському, але й всесоюзно-

му вимірю. Оскільки Богдан Павлович був у числі тих перших, хто відкривав, освоював і вводив у експлуатацію найбільше в Середній Азії нафтогазове родовище (добовий видобуток на ньому нафти перевищував тоді 20 000 тонн, а річний сягав 7 млн. тонн), то це виробниче об'єднання висунуло його на здобуття Ленінської премії. Ale далі справа не пішла. Центральний комітет республіканської партії замість Богдана Савківа вписав у подання свого, місцевого, туркмена, хоча його внесок в освоєння нафтогазового видобувного промислу був мізерний у порівнянні з заслугами українця. Ale значимість внеску Б. П. Савківа в "створення паливної бази Туркменістану" була настільки вагомою, безсумнівно, що республіканська влада все ж таки стала це оцінити, відзначити. Поза чергою виділяють йому дуже престижну тоді "Волту", забезпечують квартирою з прийнятною висотою в умовах масового впровадження малогабаритних "хрущовок", перед ним відкриваються нові перспективи кар'єрного сходження... Та заслуженого спеціаліста манить-кличе Україна, про яку він ні на мить не забуває, все частіше згадує. I ось в московському журналі "Нафтогаз" він натрапляє на невеличку статтю, в якій повідомляється про початок освоєння Качанівського нафтогазового родовища Охтирки. Ледве дочекався відпустки — і одразу подався в Україну. З першого разу не вдалося влаштуватися там, але наступного 1963 року Богдан Савків добивається переведення його на роботу до Охтирського нафтогазового управління. Його призначають керівником Качанівського нафтогазового родовища, і Богдан Павлович із властивою йому працелюбністю і одержимістю починає освоювати охтирську нафтогазову компанію. За чотири роки керівництва цим нафтогазовим добовим видобутком нафти зросі із 1,1 до 3,7 тис. тонн., бо були введені в дію три нові нафтогазобірні установки, побудовані нафтопровід та газопровід із родовища до Охтирки, що дозволило загасити газові факели і спрямувати супутній нафтогазовий газ на Охтирську ТЕЦ і Чупахівський цукрозавод. Розпочалася газифікація району і районного центру. Про надзвичайно складні умови освоєння охтирської нафти качанівськими нафтогазовиками згодом, із нагоди 40-річчя від початку експлуатації нафтогазового родовища на Сумщині, Богдан Савків розповість у спеціальному зверненні-статті "Охтирці — привіт!"

А далі... Курси підвищення кваліфікації в Москві в 1966 р., переведення в 1967 р. в апарат "Укргазпрому" в Київ на посаду старшого інженера виробничого відділу, згодом послідовно працює на посадах головного технолога та начальника служби підземного зберігання газу в об'єднанні "Укргазпром", а з 1998 року — начальника сектору, головного фахівця НАК "Нафтогаз України". Б. П. Савків — співавтора розробки ефективних способів створення та експлуатації сковищ природного газу, він чільний в створенні другої за потужністю в Європі мережі підземного зберігання газу та проєктуванні і введені на проєктну потужність Більче-Волицько-Угерського підземного сковища газу — одного з найбільших у світі. Він — автор 10 винаходів, двох монографій, співавтор та співукладач чотирьох монографій, співавтор одного посібника для студентів, понад 70 інших публікацій на науково-технічні теми, академік Української нафтогазової академії. Богдан Павлович — високий авторитет у нафтогазовій сфері, що дає йому професійне і моральне право рішуче і безкомпромісно, а головне аргументовано розвінчува-

ти цинічну і шантажуючу політику Росії щодо постачання газу в Україну та його транзиту через українську систему газопроводів. Богдан Савків у ряді багатьох публікацій нагадує читачам, що Україна була першопрохідцем добування газу в ССР і мала найрозвиненішу в Європі газову галузь. Наша республіка забезпечувала газом Росію, Білорусь, Молдову, Литву, Латвію, завдяки введеному 1948 році другого у Європі та ССР магістрального проводу "Дашава-Київ" та спорудженю на початку 60-х років минулого століття газопроводу "Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига". Тривалий час видобутий на Шебелинському газоконденсатному родовищі на Харківщині газ подавався в Москву, Ленінград та ще семи областям РСФСР. I це, звісно, привело до серйозного виснаження вітчизняних ресурсів газу. "Протягом десятків років український газ по газопроводах Дашава-Київ-Брянськ-Москва, Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига та Шебелинка-Острогорськ обігрівав Москву, Росію та інші республіки, створював безплатну могутність Росії та подальший

розвиток її газового комплексу", — нагадує Богдан Савків і далі образно узагальнює: "Вийшло так: поїмо твоє, а потім — кожен своє".

Із гіркотою і обуренням пише Богдан Павлович про те, як нахабно, цинічно по-велася Росія з Україною. Адже українські геологи, буровики, промисловики, транспортники, будівельники вклалі левову частку свого інтелекту і професійної майстерності в освоєння газоносної Тюменщини та Оренбуржя. Ale попри те Росія повсякчасно намагалася здерти з України три шкури за російський газ, на видобутку якого сотні тисяч українців втратили здоров'я, а його син, молодий інженер-газовик, життя.

Богдан Савків вважав своїм моральним обов'язком пом'янути вдячним словом тих українців — газових герой, без яких Росія не змогла в швидкими темпами створити свої нафтогазові гіганти на півночі Західного Сибіру та в Оренбурзькій області. Особливо тих українських організаторів та вчених, яким Росія мала б завдячувати за створення нових центрів газо- та нафтогазовидобутку, за розробку і здійснення зварювання нафтопроводів, за вирішення проблем захисту труб від корозії, розробку та випуск металу підвищеної якості, труб великого діаметру, компресорних агрегатів, оснащених двигунами з високими технічними характеристиками, за створення техніки турбінного буріння нафтових свердловин та неоцінений досвід українських газовиків у транспортуванні газу і, вза-

галі, за потужний і науковий потенціал, яким Україна забезпечувала нафтогазовий комплекс Росії.

Водночас Богдан Савків гостро і принципово ставить питання про необхідність вдумливого підходу до нарощування власного видобутку газу і пропонує: "Магістральний шлях суттєвого зростання та видобування — це саме нарощування відкритих запасів". Він вважає, що Україна як перший в Європі експортер газу має виступити ініціатором докорінної перебудови стратегії енергозабезпечення світу.

Треба сказати, що газонафтова проблема не є домінантною в публіцистичній діяльності Савківа, хоча вона органічно "вписанана" в його діяльне переживання за Україну. Вражає і захоплює його щоденне реагування на проблеми і тривоги української дійсності. Богдан Павлович зразу ж відгукується чи грунтовною статтею, чи гострою реплікою, чи просто телефонним дзвінком на радіо, телебачення, редакцію газети... Він не може змовчати, його реакція хоча й емоційна, але завжди аргументована, до того ж співпереживаюча. Ветерана-просвітянина болить наше традиційне історичне беспамятство, яке демонструють часто і урядовці, і народні депутати. Він переконливо, оперуючи достовірними джерелами, архівними свідченнями, розвінчує великороджані легенди. Його обурює до глибини душі історичне невігластво деяких чільних діячів, зокрема, нещодавнього одіозного керівника Харківщини М. Добкіна чи політичного спекулянта-українофоба Д. Табачника — про них принципово і сміливо писав Богдан Савків саме тоді, коли вони в часи Януковича сиділи на владних стільцях.

Рішуче і переконливо Богдан Савків засудив фальсифікаторські та наклепівські писання "початківця-шістдесятника" Віталія Коротича, публіцистично гостро і аргументовано розвінчив облудний виступ, присвячений падінню Берлінської стіни, Нобелівського лауреата Михаїла Горбачова, який радісно схвалив загарбання Росією Автономної Республіки Крим... Нажаль, ці його оперативно підготовлені відгуки, репліки, статті своєчасно не потрапляють на шпальти газет, іноді взагалі не друкуються, але це не зупиняє невтомного публіциста. Його гострі, яскраві виступи в обороні національного телепростору, української мови та її впровадження в спортивну сферу, українського Криму, українського і світового генія, академіка Володимира Вернадського, внутрішньоукраїнського Озівського (Азовського) моря від російських зазіхан вражають фактологічною аргументованістю і чітким адресним посилом, спрямованим на розвінчання писань новочасних проросійських публіцистів та фальсифікаторів історії. Скажімо, грунтovne дослідження Б. Савківа, присвячене історії захоплення імперською Росією Причорномор'я та Приазов'я, порушує важливу проблему втрат та повернення українських територій, споконвічних українських етнічних земель.

Не може цей емоційно вразливий патріот спокійно сприймати наші недолугі гостподарювання та політичні маніпуляції, пов'язані передусім із недостатнім професіоналізмом керівних кадрів, особливо в близькій йому нафтогазовій сфері. Для Богдана Савківа патріотизм і порядність без професіоналізму багато не вартають. А професіоналізм для професійного діяча, для дипломата, для керівника в сфері освіти, культури і навіть спорту передбачає, переконаний Богдан Павлович, глибинне знання національної історії та історії своєї професійної сфери. Бо необхід-

но знати історію не тільки свого народу, але й історію інших народів, передусім історію наших взаємин із північним сусідом. Тому Богдан Савків чи не кожний свій виступ в пресі аргументує і наповнює історичними фактами, прагне передусім пояснити, чим, якими подіями, якими причинами, наявіть якими помилковими діями своїх політичних і державних діячів зумовлені ті чи інші сучасні проблеми. Досить звернути увагу на серію його статей, присвячених проблемі Криму, виясненню першопричин анексії путінською Росією цієї частини української території, щоб переконатися в доцільноті такого роду аргументації своєї позиції та взагалі ефективності ведення полеміки. Згадую, як Богдан Павлович намагався тектово висловити своє зауваження, вказати на огрихи в редакуванні спогадів першого президента України Леоніда Кравчука “Перший про Владу”, бо вважав, що не можна допустити, аби в такого видатного політичного і державного діяча, спогади якого мали б з’явитися і в перекладі іноземними мовами, повторювалися прикрі редакторські і навіть фактологічні помилки.

Богдан Савків — достойний високого пошанування багаторічний і активний член “Просвіти”. З нагоди 140-річчя від заснування Всеукраїнського товариства “Просвіта” він підготував кілька статей, в яких виповів історію створення Українського технічного товариства, першим головою якого було обрано професора Львівської політехніки Романа Залозецького. А справа в тому, що Роман Залозецький, який присвятив свою діяльність розвитку нафтогазової науки і виробництва, багато сил і уваги приділяв упровадженню української мови в технічних установах Галичини.

У своїх публікаціях Б. П. Савків, по суті, виклав історію утвердження української мови у вузьких професійних галузях, в українських науково-технічних товариствах, у нафтогазовій сфері — в освіті, науці, виробництві. До речі, працюючи в об’єднанні “Укргазпром” — НАК “Нафтогаз України”, Богдан Савків був чи не найактивнішим членом первинного товариства “Просвіта”. Ще до розпаду ССРВ він як член профкому апарату об’єднань “Укргазпром” спрямовував культурно-просвітницьку роботу в патріотичне русло. В актовому залі об’єднання часто виступали видатні митці, народні артисти України Євгенія Мирошниченко, Анатолій Солов’яненко, Анатолій Мокренко, Діана Петриненко, Анатолій Паламаренко, проводилися за участі працівників “Укргазпрому” репетиції концертних програм, присвячених відродженню та упровадженню народних традицій святкування Різдва Христового, козацького свята Покрови...

Не без активного впливу просвітянського товариства і зокрема Богдана Павловича було організовано підготовку та вивідruk тлумачного українсько-російського словника з нафтогазової термінології, проводилася системна робота по упровадженню ділової української мови, ініційовано переведення на державну мову фахового журналу “Наftova i gazova promislovnist’”.

Не всі статті Богдана Савківа, повтоючи, далеко не всі його відгуки, репліки, листи до редакцій газет, журналів, на радіо і телебачення потрапили до цього збірника. Сам Богдан Павлович скромно оцінює свої реагування на проблемні виклики сучасності, вважає їх імпульсивними, достаточно не вивіреними стилістично, бо прагнув якнайшвидше відгукнутися на те, що його схвилювало, обурило, що змусило терміново взятися за перо. Але кожна його оперативна реакція у формі статті чи листа до редакції — чесна, аргументована і гідна уваги, бо це позиція українського патріота, який глибоко переживає за долю України і широко бажає діяльно прислужитися Батьківщині.

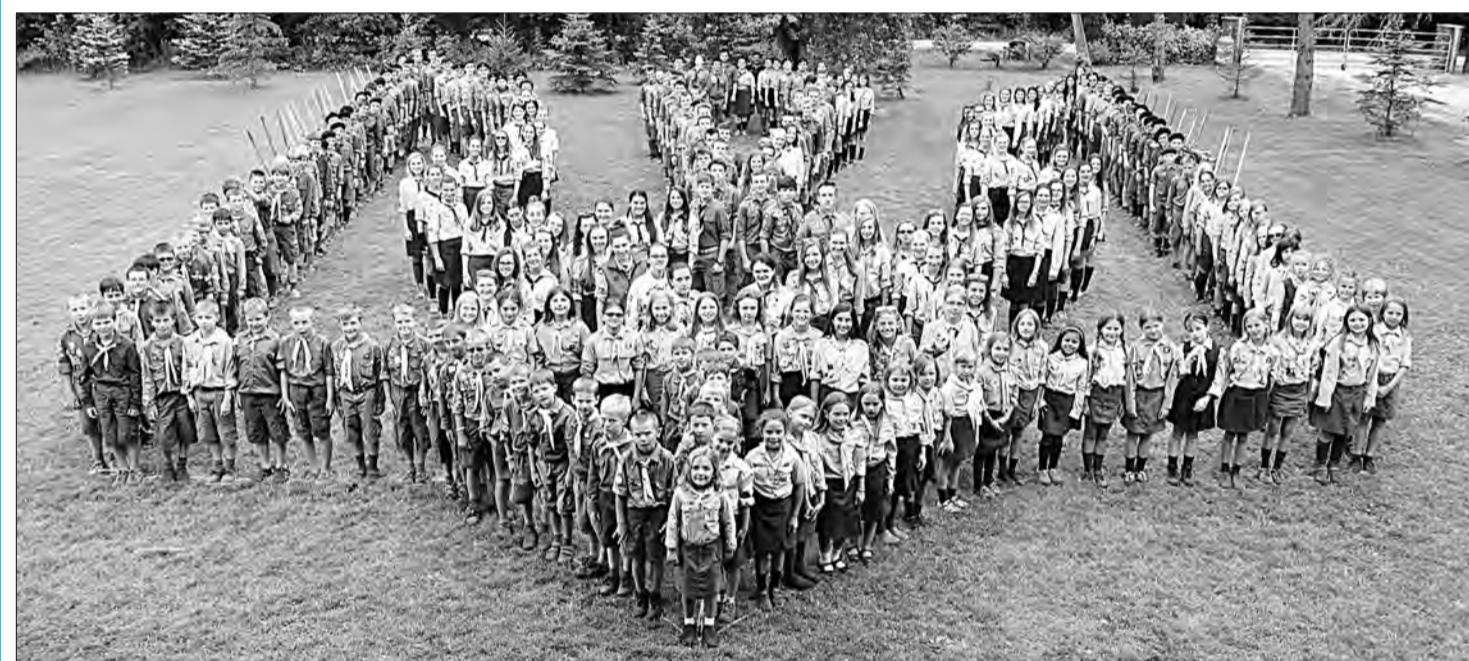
Богдан САВКІВ

“Січ”, “Луг”, “Сокіл”, “Пласт” разом з “Просвітою” супроводжували українське національне відродження починаючи ще з кінця позаминулого століття. Діючи поруч із “Просвітою”, з прикладним оздоровочим спортивним спрямуванням (“у здоровому тілі здоровий дух”), вони сприяли патріотичному вихованню української молоді спочатку тільки в межах колишньої Австро-Угорщини, що відрізнялась ліберальнішим ставленням до народів, що її населяли (осередки товариств функціонували і у Відні, столиці монархії), на відміну від визнаного жандарма Європи Росії. Вихованці прикладних спортивних “Січі”, “Лугу”, “Сокола”, а також “Пласту”, українського скаутського товариства, стали ще від кінця позаминулого століття провісниками української державності, висунули зі свого середовища січове стрілецтво, що стало осною Української Галицької Армії, а також організованою Є. Коновалцем з числа половинених галичан стрілецтво на Наддніпрянщині — одну з найстійкіших до більшовицької пропаганди одиниць армії УНР, висунуло зі свого середовища низку загальновідомих військовиків та людей науки і мистецтва, зокрема тих, що недавно відійшли — Богдан Гаврилишин та Василь Сліпак. Другим дуже важливим державницьким надбанням стало Наукове товариство імені Т. Шевченка, що з настанням незалежності стало передумовою створення національної академії наук. Тодішні україн-

«Січ», «Луг», «Сокіл», «Пласт» та «Просвіта»

копису “Слово Просвіти”, сповідуючи відому тезу, що у складному слові “фізкультура” другий складник є визначальним, повинно взяти під свою опіку висвітлення спортивного життя країни. Адже і висвітлення спортивного життя, рішуче наповнення спортивного простору якісним україномовним коментуванням, україномовними інтерв’ю тренерів, спортсменів та оглядачів сприяло бі патріотичному вихованню, зрозумінню престижності рідної мови, наверненню підростаючого покоління до оволодіння нею. Необхідно рішуче поліпшити організаційну роботу зі створення первинних осередків “Просвіти” у всіх школах і спортивного профілю та командах майстрів. Не забуваймо, що порожнього місця не буває. Відсутність якісної української інформації та засилля добкінсько-кернесівського тлумачення історії призвело недавно до такого курйозу: довірливий молодий коментатор футбольного дійства раптом заявив, що проведення цьогорічного футбольного фіналу кубка вирішено провести... в “першій столиці” України. Не забуваймо, як представники олігархату, брати Суркіси, зуміли політизувати народних улюблениць, записавши в СДПУ(о) всю команду київського “Динамо”, збудували на Закарпатті

й іноді успішно поєднувати основну роботу з тренерством національної збірної. В таких делікатних питаннях зарозумілому власнику клубу потрібно було порадитись з громадськістю, врахувати професійну думку самих футболістів. Зовсім непедагогічним вважаю стояння I. Суркіса та його тренера Хацкевича до подальшого навчання перспективного гравця С. Супряги. Хотілося би повірити в чудо, але для роботи в подальшому (якщо це не суперечитиме жорсткості міжнародних правил, тоді — на чисто громадських началах, врахувавши національні особливості) утворити громадську опікунську раду, що гарантувала б від усіляких непродуманих призначень. Для відновлення занедбаного авторитету улюбленого лідера українського футболу, мабуть, треба спирається на вихованців своєї школи та, як виняток, запрошувати здібних виконавців з інших міст і до мінімуму звівши запрошення з інших країн. Даруйте за історичну аналогію, у моєму баченні київська команда повинна нагадувати Запорізьку Січ — з основною українською масою, тільки з невеликим доповненням з інших, переважно споріднених народів. Раніше у київське “Динамо” запрошували (а це за півстоліття) тільки таких гравців як Хмельницький, Щегольков, Пузач, Поркуян, Коньков, Бе-

ські вчені І. Пулюй, І. Горбачевський, Ю. Медвецький, Р. Залозецький крім вимушеної друкування своїх праць переважно чужими мовами зробили вагомий внесок у розвиток української технічної термінології. Деякі сусіди намагалися присвоїти наукові здобутки наших вчених, і тоді для гарантування належності їх до українства членство в НТШ виявилось недостатнім, адже членами авторитетної наукової організації обиралися і найвідоміші вчені іншого походження, наприклад Айнштейн та інші. Поляки у своїх публікаціях навіть переінакшили прізвище українського відомого вченого Ю. Медведського на свій кшталт (Niedwiedzki), і тільки належність останнього до “Просвіти” стала гарантією українства. Тому я вважаю, що сучасна “Просвіта” та часопис “Слово Просвіти” не повинно залишатися остроронь важливого складника патріотичного виховання прийдешніх поколінь. Ще в часи проведення футбольного “Євро — 2012” я звертав увагу на настійну потребу відновлення випуску української “Спортивної газети”, при існуючому засиллі російськомовних часописів, навіть клонів російських видань. Адже раніше київські динамівці та інші спортсмени передплачували та залибки читали українську газету. Звертав увагу і на те, що заокеанська українська ліаспора, випередивши представників таких державних народів, як Голландія, Німеччина, Італія, Польща (іспанська та португальська мова і так є пануючими в Латинській Америці), видавала “Спортивні вісти”. А до відновлення українського ча-

під виглядом бази відпочинку для динамівців дачу для свого шефа В. Медведчука, якою він і користується донині. Не применшуя окремих заслуг Суркісів, зокрема в організації Григорієм “Євро — 2012”, поступовим розумінням деяких питань теперішнім власником, не забуваймо, що їхня незграбна робота з суддівством привела до відлучення команди від розіграшу європейського кубка. Тоді, ще в роки ніби братерського ставлення Росії до нашої держави, мінімум у двох виданих в Росії “Енциклопедіях футболу”, в яких пропагувались досягнення двох найтитулованих пострадянських команд — московського “Спартака” та київського “Динамо”, в характеристиці останнього крім завоювання численних нагород вказується про дисциплінарне відлучення його від європейського змагання. Тоді тільки завдяки особистому втручення недавнього президента України Л. Кравчука вдалось скортити термін відлучення. Насторожує і недавня ініціатива Суркісів щодо відсудження в націоналізованого “Приватбанку” якоїсь суми, що розхітує стабільність національної валюти. Несподіваним стало призначення новим тренером “Динамо” перестарілого Луческу, що протягом чотирьох років, тренуючи петербурзький “Зеніт” та збірну Туреччини, не зумів досягнути відрядних результатів. Адже тільки такому великому тренеру як В. Лобановському вдалося у трьох етапах керування київською командою добиватися високих показників, виховати трьох воландарів європейського “Золотого м’яча” та

ланов, Безсонов, Протасов, Литовченко, Дем’яненко, Заваров, та найвідоміші з-за меж України, європейського рівня гравці, як Ю. Войнов, В. Колотов, В. Шевченко, Віда, Белькевич. Потрібо виробити стратегічне рішення оптимальної участі українських футbolістів в європейських та інших чемпіонатах, обмеження олігархічного впливу на футбольне життя. Адже пам’ятні припинення подальших шляхів закріplення успіхів очолюваних Маркевичем харківського “Металіста” та особливо “Дніпра” після підступних дій олігархів, те ж стосується долі “Карпат” тощо. Попри майже необмежені фінансові вливання, у порівнянні з іншими клубами, наявності більш ніж подвійного складу висококваліфікованих виконавців, “Шахтар” давно втратив справжнє шахтарське обличчя, перетворившись наполовину в збірну Латинської Америки та Африки, не став справжньою донецькою командою, а скоріше комерційною організацією з закупівлі та продажу гравців. Така команда не може стати національною гордістю країни. Вважаю, що в таких містах з усталеними футбольними традиціями, досвідом вирощування самобутніх майстрів, як Одеса, Харків, Дніпро, Львів міська влада повинна об’єднати місцевих бізнесменів, які би в складчину утримували команди. Від олігархічного засилля треба повсюдно відмовитися. Тільки створенням сталих патріотичних колективів, а не пансінків олігархату, український футбол може відновитися та зайняти гідне місце у світі. Бажаючи можут мене доповнити.

Дмитро
ПИЛІПЧУК

Продовження. Початок у ч. 30-32 за 2020

2.

Це **перший** бібліографічний покажчик про паперові публікації словників української мови, укладений за принципом *максимальної повноти*. Охоплено видання за період з 1596 до 2018 року включно. Загалом у покажчику 9244 бібліографічні нотатки; загальний обсяг видання – 67 обліково-видавничих аркушів. У покажчику три основні розділи. В розділі I "Книжкові видання в Україні: 1627–2018" описано 8036 словників, розділ II "Книжкові видання в інших країнах світу: 1596–2018" – 556 словників, а в розділі III "Окремі публікації в періодичних і продовжуваних виданнях та прикнижкові словники: 1793–2018" зафіксовано 652 публікації. Бібліографічні записи систематизовано за хронологією, а в розділі II – ще й за країнами видання.

Конче необхідно зазначити, що перший словник української мови – "Лексис" Лаврентія Зизанія-Тустановського (1596), ровесник Берестейської унії, – вийшов друком у Литві (Вільно, друкарня Братська), весь текст словника мав 34 сторінки й містив 1061 слово. Як пише професор Ірина Фаріон, саме цей словник вперше зафіксував слова *мова, мовлю, мовлен'є!*

Другим (після "Лексиса") друкованим українським словником, але первішим на теренах України став "Ле^жконо^н славенор^{ос}с^ккий" Памви Беринди (1627, 477 с., друкарня Києво-Печерської лаври).

Звертаю увагу читачів на те, що покажчик "Словники української мови" подає інформацію не лише про словники у вузькому розумінні цього терміна, а і про інші джерела довідково-енциклопедичного характеру та обсягу, в яких в абетковому чи тезаурусному порядку систематизовано лексикографічний матеріал. Як упорядник обстоюю **розширювальне** тлумачення терміна "словники української мови".

Якось, вже більше до завершення роботи над цією книгою, я занотував був, що в бібліографічних описах названих у моему покажчику книжкових видань чи пресових публікацій слово "**словник**" трапляється понад 6,8 тисяч разів, **словничок** – 222, **слівник** та **слівничок** – по 2 рази, **довідник** – 1128 (у т. ч. **словник-довідник** – 732), **енциклопедія** – 914, **розмовник** – 317, **гlosарій** – 89, **лексикон** – 62, **атлас** – 59, **номенклатура** – 33, **тезаурус** – 21, **перелік** – 12, **фармакопея** – 4. На жаль, у тих даних про жанрозвінчу термінологію було багато "інформаційного шуму", і остаточні цифри, можливо, виявляться дещо іншими, – але їх порядок і співвідношення, я певен, залишається тими самими, тож наведена статистика дає бойдай приблизне уявлення про плоди праці українських лексикографів за нібито понад чотири століття (**422 роки**).

Якщо вішукувати дані моего бібліографічного покажчика про кількість назв паперових словників української мови, виданих у 1627–2018 pp., у єдиний ланцюжок, вийде дуже інформативна таблиця, в якій наочно видно історичний плин творчої продукції українських лексикографів і незаперечний зв'язок між піднесеннями в національному словникарстві – й піднесеннями національно-визвольного руху українців (*див таблицю 2*).

З цієї таблиці добре видно три періоди піднесення української лексикографії, які чітко корелюють з історичними періодами зростання національної свідомості й активності українців.

Перший із цих періодів – Українська революція: якщо за 290 років (1627–1916)

Україна – країна щонайменше

Передмова упорядника

в Україні вийшло 93 словники, то всього за два роки (1917–1918) опубліковано 98. Лексикографічний вибух!

Другий вибух (під час так званої хрушевської Відлиги) був набагато слабший і явно контролювався режимом. Якщо за період 1944–1957 pp. (а це 14 років) середньорічний випуск словників був на рівні 4-х назв, то у 1958–1964 pp. (це 7 років) він становив 19 назв.

При цьому, дещо зменшивши (після ХХ-го з'їзду) асиміляційний тиск, влада тоді ж таки (1958) запровадила в Союзі "су-передемократичне" право вибору батьками мови навчання їхніх дітей, яке мало знищити можливості національного відродження і сприяти тотальній асиміляції неросіян.

По суті, розстрілявши національне Відродження 20-30-х, окупаційна влада в епоху після українізації жодного разу не продемонструвала прихильності до мов національних меншин.

Третій і найпотужніший вибух національної лексикографії в Україні розпочався після проголошення Незалежності України і триває й досі. Він чітко демонструє, що сучасний розвиток української лексикографії є формою утвердження національної самосвідомості та, хоч і вкрай непослідовного, транзиту до функціонування української мови як державної, з усіма постколоніальними суперечностями цього процесу.

Статистика моого покажчика вражає тим, що левова пайка зробленого нашими словникарями належить до останнього приблизно століття (1917–2018). Якщо дивитись із Кремля, то дві російські революції випустили джина – українську мову – з пляшки, і тепер уже ніякі заклинання не спроможні повернути її туди, де вона була.

Грунтуючись на даних цього покажчика, Українська держава і її громадяні можуть відтепер пишатися, що Україна – це країна щонайменше сімох тисяч словників, навіть якщо брати до уваги тільки ті видання, що мають у назві лексему словник (але ж кількість зафіксованих бібліографіями словників української мови, видрукованих у паперовій формі **окремими книжковими виданнями** в Україні та у 30-х інших країнах світу, сьогодні перетнула позначку 8,5 тис. видань), і **намагання Москви доводити науковців інших країн, що ніякої окремої української мови не існує, – це нахабна цинічна імперська брехня**.

Покажчик спонукає думати, що, **ймовірно, українська лексикографія за свою активністю належить сьогодні до першої десяткі лексикографій світу**² і що в разі успішного розвитку країни українська мова має шанс у найближчі десятиліття стати однією з мов світової комунікації.

Якщо послідовно проаналізувати поступ (цебто прогрес) української лексикографії за періодами її розвитку, то побачимо пряму залежність її стану від режиму свободи чи несвободи. Спробуймо проаналізувати хвили цього історичного розвитку чи занепаду на прикладі сімох статистичних відрізків у діапазоні від минулого до майбутнього. Середньорічні показники кількості назв словників подамо як індекси.

В 1627–1916 pp. (290 років) в Україні видано 93 словники^{3,4}.

В 1917–1918 pp. (2 роки) видано 98 словників^{4,5}.

В 1627–1991 pp. (365 років) в Україні видано 1153 словники^{3,2}.

В 1919–1991 pp. (73 роки влади окупаційної номенклатури) в Україні видано 962 словники^{13,2}.

В 1627–2018 pp. (392 роки) в Україні видано 8036 словників^{20,5}.

В 1992–2018 pp. (27 років) в незалежній Україні видано 6883 словники^{25,0}.

В 2001–2018 pp. (18 років) в Україні видано 5565 словників^{30,2}.

Якщо зіставити сумарні статистичні показники кількості назв словників у двох епохах – до проголошення Незалежності України і ЗА Незалежності, – то дістанемо такі дві множини: 1153 (14,3 %) в 1627–1991 pp. включно – і 6883 (85,7 %)

у 1992–2018 pp. Співвідношення середньорічніх показників щодо кількості виданих назв у цих двох епохах – 3,3 : 309,2, або ж, інакше кажучи, **еквівалентне співвідношення 1 : 94³**.

Ми бачимо, що за умов **свободи** показник лексикографічної активності щоразу зростає, і навпаки: **несвобода щоразу радикально зменшує шанси для видання словників, а отже, й для функціонування української мови**.

Якщо вдуматися в статистичні дані цього бібліографічного покажчика, то воно говорять і про рівень **свободи лексикографічної творчості** українських словникарів. В **незалежній Україні (1992–2018)** середньорічна кількість назв у **паперових видань словників української мови (255,0)** у 19 разів переважає цей самий показник (13,2) у **московській колонії** під назвою "Українська РСР" (1919–1991). Завважмо: і це – майже виключно завдяки сучасним **ентузіастам** словникової справи!

Гранічно принижений статус України як московської колонії можна проілюструвати на прикладі видання в УРСР словників англійської мови. Українська РСР вже 1945 р. була членом-засновником ООН, а перший словник з англійської мови вийшов тільки в 1948 р. – на 29-му році існування УРСР:

Подвізько, М. Л. Англо-український словник : бл. 50 000 слів та виразів з дод. таблиці неправильних дієслів та списків скорочень і геогр. назв / склав М. Л. Подвізько при співробітництві К. І. Григоренка. – Київ : Рад. школа, 1948. – 792 с.

За 73 роки червоного колоніалізму вийшло аж 32 словники англійської. За перші 9 років існування незалежної держави Україна (1992–2000) таких видань було вже 201, а сьогодні загальне число назв паперових словників англійської, виданих у нашій країні, вже давно перевалило за тисячу.

Нагадаю, що з шістьох мов ООН Українська РСР – член-засновниця ООН – словники видавала лише із трьох: англійської, російської і французької. **Жодного словника з арабської, китайської та іспанської мов московською колонією "УРСР" не віддала.**

Якщо в колоніальному статусі УРСР дозволено було видавати словники чотирнадцятьма мовами, то в **незалежній Україні** словники в межах 1992–2018 pp. зафіксовали вже п'ятдесят шість мов (що на 42 мови більше), і серед них: азербайджанську,

англійську, арабську, білоруську, болгарську, верхньоболгарицьку, вірменську, гінді, готську, грузинську, давньоанглійську, давньогрецьку, давньоруську, данську, есперанто, іврит, індонезійську, іспанську, італійську, ідиш, караїмську, китайську, корейську, кримськотатарську, латинську, литовську, македонську, молдовську, німецьку, новогрецьку, норвезьку, перську, польську, португальську, ромську (циганську), російську, румейську [кримськогрецьку], румунську, санскрит, сербську, словацьку, словенську, старослов'янську, староукраїнську, татарську, турецьку, туркменську, угорську, урмаську [Донеччина], фінську, французьку, хорватську, церковнослов'янську, чеську, шведську, японську. (Індекс мов, зафіксованих у словниках української мови, що видані в Україні, подано наприкінці покажчика).

Поміж іншого важко оминути факти, які так і просяться під рубрику "PUTIN BRE-ШЕ", про які мали б знати українська влада, дипломатія, ЗМІ, наукова громадськість та українська діаспора, як і, до речі, наші партнери і симпатики на Заході і Сході...

За моїми даними, станом на 08.12.2019

за всю майже чотиристаletню історію української лексикографії (1627–2018) в Україні вийшло 3203 паперові видання перекладних словників⁴, з них 1497 видань (або 46,7 %) – то є російсько-українські (РУС) та українсько-російські (УРС) словники. Цей факт цілковито заперечує фейкове, безграмотне й антинаукове твердження Путіна про те, що українці її росіяни – "адін народ".

Про чітке бажання українців одмежуватись від російської мови свідчить і співвідношення РУС та УРС, виданих Україною у КОЛОНАЛЬНОМУ і НЕЗАЛЕЖНОМУ статусах: якщо в колоніальній Україні упідряж кількох віків мовного робства щороку виходило в середньому одне паперове видання РУС чи УРС, то в незалежній друкується 40 таких видань на рік. У свої РУС чи УРС українські лексикографи, якщо це не були конформісті з іздатниками, вкладали і вклалають не гасло "Навіки разом!", а – "Геть від Москви!". Повна бібліографія РУС та УРС була б книгою щонайменше на 150 стор.

Важливо вказати на декотрі інші пропорції у виданні перекладних словників. З-поміж 3203 таких словників за всю історію їх видання у списку словників англійської мови – загалом 1172 видання (це 36,6 % від загальної кількості назв перекладних словник

сімох тисяч словників національної мови

згадано вище). Але в незалежній Україні частка словників за участі англійської мови різко зросла. Серед 2688 перекладних словників, надрукованих у 1992–2018 рр., російську мову включають 1110, а англійську – 1140 (тобто разом частка обох мов у загальній кількості назив перекладних словників кумулятивно становить 70,2 %). Якщо вилучити з підрахунків за цей період словники, в яких одночасно є і російська, і англійська мови (а їх є 308), то на інші 53 мови, без урахування видань староукраїнською мовою, припаде, очевидно, приблизно 715 словників (менше 27 %), що, як на мене, вельми мало.

Наступні дві найчисленніші групи перекладних словників – це словники німецькою мовою (в 1992–2018 рр. – 311 назив) і французькою (148). Тобто щодвароки незалежна Україна видає 19 назив словників німецькою та 11 – французькою. Запитання до амбасад Німеччини та Франції в Україні: а скільки словників української мови за оті 27 років видали німецькі та французькі видавництва? Якщо ми просуваємо франкофонію і дойчефонію в Україні, то чому вони не просувають українофонію в себе? Однозначно зрозуміло, що це – інерція імперського мислення, яке й досі таке характерне не лише для Росії.

Питання можна поставити й дещо ширше: а коли Міністерство закордонних справ України вело переговори на теми створення і видання українсько-іноземних та іноземно-українських словників у країнах проживання нашої діаспори? Які посольства України за кордоном передаються тим, щоб українські видання словників і загалом українська книга була у фондах бібліотек країн перевування? Хто з українських науковців, крім колективу УМІФ академіка Широкова, зініціював створення перекладних видань словників за участі іноземних наукових закладів та лексикографів? Принагідно хочеться запитати і таке: чому держава Україна кинула напризволяще питання про поширення у світі свого академічного тлумачного “Словника української мови” у двадцятьох томах?⁶ Чому та сама держава не фінансує хоча б однієї Національної бібліотеки України ім. Вернадського в частині виконання нео функції міжнародного книгообміну з найбільшими книгорізнями світу? Про те, що цей книгообмін сьогодні на нулі, свідчить Звіт про діяльність НАН України за 2019 р.: у ньому щодо Бібліотеки ім. Вернадського про її міжнародний книгообмін – ані слова!⁷

Аналізуючи на базі цього покажчика кількість виданих в Україні перекладних словників, можна укласти своєрідний рейтінг мов, відображені у цих словниках (див. таблицю 3).

Завдяки новому бібліографічному покажчикові ми можемо тепер розглянути в хронологічному порядку: коли українська мова вперше вступила в лексикографічний контакт з тією чи тією мовою?

Рейтинг мов за кількістю виданих в Україні перекладних словників (до 2018 р. включно)

Назва мови	Видано словників, назив			Назва мови	Видано словників, назив		
	до 1991 включ.	В 1992–2018	всього		до 1991 включ.	В 1992–2018	всього
Російська	387	1110	1497	Арабська	–	13	13
Англійська	32	1140	1172	Турецька	–	13	13
Німецька	67	306	373	Есперанто	1	11	12
Французька	16	149	165	Китайська	–	12	12
Латинська	27	135	162	Давньогрецька	5 ¹	6	11
Польська	20	119	139	Молдавська	1	7	8
Іспанська	–	61	61	Португальська	–	8	8
Італійська	–	48	48	Білоруська	–	7	7
Угорська	6	33	39	Старослов'янська	2	4	6
Румунська	1	25	26	Словашка	–	6	6
Чеська	2	16	18	Хорватська	–	6	6
Японська	–	18	18	Корейська	–	6	6
Кримсько-татарська	–	17	17	Перська	–	5	5
Новогрецька	–	14	14	Сербська ²	–	5	5

Таблиця 3

2009 – з данською і корейською

2010 – з вавилоно-ассирійською [аккадською] (словник Андрія Карнауха, Дніпропетровськ)

2011 – з норвезькою

2012 – з азербайджанською, турецькою та гінді

2013 – з індонезійською і туркменською (тримовний словник на 111 с.)

2014 – з грузинською

2015 – зі словенською

2017 – з вірменською

Чи можна сьогодні, констатуючи майже революційні зміни в українській перекладній лексикографії, назвати її стан ідеальним? Та в жодному разі! Деколонізація нашої лексикографії все ще йде дуже важко. Найперше тому, що бракує державної стратегії та державної допомоги в цій надважливій сфері творчого життя. Часто нас не можуть влаштовувати обсяг, якість і парадигма різновидів наявних словників.

Дуже рідко можемо визнати комплекс словників з конкретною мовою достатнім для забезпечення перекладацької роботи. Для багатьох користувачів існування електронних інтернет-словників, на жаль, не компенсує відсутності паперових видань.

Україна досі не має ніяких паперових словників із дуже багатьох мов, зокрема, з таких, як абхазька, аварська, албанська, арагонська, баскійська, валенсійська, гагаузька, галісійська, естонська, ірландська, ісландська, каталанська, ладинська, латиська, люксембурзька, нижньолужицька, нідерландська, окситанська, осетинська, провансальська, реторomanська, фрізька, з багатьох мов Азії, зокрема бенгалі, бурятської, в'єтнамської, дарі, індонезійської, казахської, калмикької, каратапської, киргизької, кудської, кхмерської, лаоської, малагасійської, малайської, маратхі, монгольської, непальської, панджабі, пушту, сингальської, тайської, тамільської, телуту, узбецької, урду, філіппінської, чуваської, якутської, із жодної з мов Африки та з мов кінцянських народів Америки.

Як не дивно, досить скромні наші лексикографічні зв'язки з Білоруссю, а ще скромніші – з Литвою. Скажімо, у Литві, де 1596 р. з'явився **перший друкований український словник** (“Лексис” Лаврентія Зизанія), за роки Незалежності України не видрукувано жодного литовсько-українського чи українсько-литовського словника або ж розмовника, хоч тема балто-слов'янських зв'язків протягом останнього півстоліття в Україні активно досліджувалася.

Важлива й актуальні для України проблема – створення й видання **багатомовних словників**. Яка тут ситуація?

У 3203 перекладних словниках України, що вийшли на її теренах в 1627–2018 рр., зафіксовано від двох до сімох мов (тут мною не враховано позицію № 7275. – Д. П.). Двомовні словники (2695) становлять 84,1 % цієї групи словників, тримовні – 12,3 %, чотиримовні – 2,4 %, а 5-, 6- і 7-мовні словники разом становлять указаному історичному періоді 1,1 % від кількості назив перекладних словників.

За 27 років Незалежності України (1992–2018) у 2688 виданнях їх словників представлено дві або більше мов (див. таблицю 4).

Якщо виокремити групу тільки “найбагатомовніших” словників України, в яких подано п'ять–сім мов, то, окрім української мови, в них найчастіше бувають представлені англійська (майже завжди), російська, німецька і французька, значно рідше – іс-

панська, латинська і польська, і зовсім рідко – арабська, білоруська, болгарська, грузинська, есперанто, румунська, китайська і японська мови. На жаль, у **багатомовних словниках** України зовсім не представлена азербайджанська, бенгальська, в'єтнамська, вірменська, гінді, данська, естонська, іврит, італійська, казахська, кримськотатарська, португальська, корейська, нідерландська, литовська, латиська, норвезька, сербська, турецька, угорська, чеська⁸, шведська та інші мови Європи, Азії та Африки, важливі з погляду міжнародних відносин України.

Історичним непорозумінням та актом колоніалістичної культурної безтактності й нашого “пізнєіванства” (слівце Павла Штеппи) досі є брак в Україні великого перекладного словника з давньогрецької мови (сором бере перед освіченими українцями XVII століття!). “Енциклопедичний словник класичних мов” за редакцією проф. Л. Л. Звонської – це дуже добре, але він за своїм статусом та обсягом словників Генрі Лайдела і Роберта Скотта (Великобританія), Анатоля Бейї [Bailly] чи П'єра Шантрена (Франція), Роберта Бікса (Нідерланди), Вільгельма Гемолля (Німеччина), Йосифа Дворецького (Росія) замінити, на жаль, не може.

Далі буде.

1 Фаріон І. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV–XVII століттях : мовна свідомість, мовна йсність, мовна перспективіва. – Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 148.

2 Мої пошуки бібліографічних показчиків про словники інших національних мов, які перевищують за кількістю зареєстрованих видань цей показчик, виявилися марнimi. – Д. П.

3 Це варто було б зобразити засобами інфографіки!

4 Логічно, що без урахування видань 2019–2020 рр.

5 У Франції в електронному каталозі бібліотек Сорбони я знайшов лише один солідний словник української мови: Dictionnaire français-ukrainien [Texte imprimé] / O. Andrievska, L. Javorska. Paris : PIUF, 1994. 1 vol. (792 p.) ; 21 x 13 cm. Première Imprimerie Ukrainienne de France (PIUF) [Перша українська друкарня Франції], ISBN 2-900419-05-0. Тобто 60-річної давності українські видання через 38 років передруковували у Франції українська діаспора. А що зробили для представлення французам української мови французький уряд, французьке міністерство освіти, французькі славісти, університети, Французька академія наук (Académie des sciences)? У Національній бібліотеці Франції імені Ф. Міттерана в ролі словників з української – лише невеличкі французькі видання типу брошур.

6 Тільки за моїми спостереженнями в електронних каталогах бібліотек світу, 42 бібліотеки із чотирнадцятьох країн світу придбали або отримали як подарунок СУМ-20 (в переважній більшості випадків – перші два томи). А далі томи Словника перестали надходити – до трохи національних бібліотек інших країн: Бібліотеки Конгресу США, Британської бібліотеки і Національної бібліотеки Чехії; до тридцятьох п'ятьох бібліотек найшанованіших університетів світу в Європі, Америці, Азії; до таких всесвітньо відомих книгозбирень, як Нью-Йоркська публічна бібліотека, Публічна бібліотека Торонто, Баварська державна бібліотека, Центральна бібліотека Цюриха.

7 <http://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2019/12/200429172445665-1302.pdf>

8 Подібним-таки чином у Чехії в численних багатомовних словниках бракує української мови, що свідчить, либонь, про відсутність взаємних контактів на цю тему між лінгвістами обох країн.

Таблиця 4 Випуск в Україні дво- і багатомовних словників

Категорія словників	Період до Незалежності (1627–1991), назив	Період Незалежності (1992–2018), назив	Разом, назив
<

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

**Тарас Шевченко: “Шкода,
що Федотов не натрапив
на цю багату ідею...”**

Про художника Федотова Павла Андrijовича (1815–1852), завдяки якому російський живопис вийшов на шлях критичного реалізму і новий етап жанрового живопису, Шевченко згадував лише раз у Щоденнику 26 червня 1857 р., але мені здається, що без цієї нотатки неможливо вповні сприйняти його глибинне розуміння ролі митця в осмисленні й критичному зображені російської дійсності та й оцінити значущість поетичних щоденниківих розмислів. Аби переконатися, що не перевільшу, прочитаємо запис у Щоденнику від 26 червня 1857 р., в якому засланець розповідає про свої творчі плани після повернення з заслання. Шевченко збирався “присвятити себе безроздільно гравюрі акватинта”. Знаєте чому? “Бути хорошим гравером, значить бути розповідником прекрасного і повчального в суспільстві. Значить бути розповідником світу істини. Значить бути корисним людям і угодним Богу”. Ці максими стосуються, звичайно, не лише професії гравера, але й узагалі покликання Майстра. Вони прикрашають Книгу мудрості, якою є Шевченків Щоденник.

Тарас Григорович збирався випустити у світ серію гравюр “Причча про блудного сина”, над малюнками з цієї теми він працював у Новопетровському укріпленні в 1856–1857 рр. У листі до Бр. Залеського від 8 листопада 1856 р. він писав: “Недавно мне пришла мысль представить в лицах евангельскую притчу о блудном сыне в нравах и обычаях современного русского сословия”. Всього художник виконав сепією вісім малюнків із дванадцяти: “Програвся в карти”, “У шинку”, “У хліві”, “На кладовищі”, “Серед розбійників”, “Кара колодкою”, “Кара шпіцрутенами”, “У в'язниці”. Ця серія — непревершений шедевр Шевченка-художника¹.

Так от, у Щоденнику засланець занотував таке:

“Я розділив що повчальну притчу на дванадцять малюнків, вони вже майже всі зроблені на папері. Але над ними ще довго й старанно треба працювати, щоб привести їх у стан, в якому вони можуть бути передані міді. Загальна думка досить вдало пристосована до грубого нашого купецтва². Проте виконання її виявилось для мене не під силу. Потрібна ловка, влучна, вірна, а головне — не карикатурна, скоріше драматичний сарказм, ніж насмішка. А для цього треба старанно попрацювати. Із людьми знаочими порадитися. Шкода, що небіжчик Федотов не натрапив на цю багату ідею, він би з неї витворив найвітонченішу сатиру в особах для нашого темного напівтараського купецтва.

Мені здається, що для нашого часу і для нашого середнього напівграмотного стану необхідна сатира, тільки сатира розумна, благородна. Така, наприклад, як “Жених” Федотова або “Свої люди — поквітаємо” Острівського і “Ревізор” Гоголя”.

**Тарас Шевченко: “Скоріше драматичний сарказм,
ніж насмішка”**

В який дивовижний ряд поставив Шевченко художника П. А. Федотова! Та не з будь-якою, а з найголовнішою його картинною — “Сватання майора”! Нічого подібного в російському живопису раніше не було! Здавалося б, звичайнісінський і всім відомий на побутовому рівні житейський епізод із життя купецтва — сватання бідного майора, який явно розраховує в

“Бути хорошим гравером, значить бути розповідником прекрасного і повчального в суспільстві”.

Тарас Шевченко: «Необхідна сатира, наприклад, як «Жених» Федотова...»

Продовжуємо проект “Подробиці Шевченкового життя”, вмотивовані глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного чтения” (лютий 1860 р.):

“...Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів моєго існування... тим більше, що історія моого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

У черговій статті Володимир Мельниченко розповідає про картину родонаочальника критичного реалізму в російському живопису П. А. Федотова “Сватання майора” (“Жених”), яка привернула увагу Тараса Шевченка, передає своє захоплення від яскраво-точної оцінки поетом творчих можливостей П. А. Федотова, зокрема нереалізованих.

Стаття приурочена до 205-ї річниці з дня народження художника, що виповнюється у липні.

основному на подальше безбідне життя, до багатої купецької дочки, проте в картині він сягає вершини витонченого мистецького узагальнення. Шевченків знайомий, критик А. І. Сомов писав, що картини художника “зображені сцени, цілком вихолені з дійсного життя, повні глибокої мислі й здорового комізму, однаково цікаві і для знавців мистецтва, і для профанів”. Відомий критик В. В. Стасов наголошував, що, незважаючи на забавність персонажів, у “Сватанні майора” відображені сутички двох ворожих таборів, які намагаються обдурути один одного: “Це була знову трагедія, що грізно виглядала з-за веселої і потишної зовнішньої ширми”. Справді, купецькі звичаї та побут у неприкрашеному вигляді постали перед глядачами твору П. А. Федотова. Тим більше, що художник створив... віршоване “пояснення картини “Сватання майора” (1848), яке швидко розійшлося в рукописних списках:

*Начинается,
Починается*

*О том, как люди на свете живут,
Как иные на чужой счёт жуют.
Сами работать ленятся,
Так на богатых женятся.*

*Вот извольте-ка посмотреть:
Вот купецкий дом, —
Всего вдоволь в нём,
Только толку нет ни в чём:
Одно пахнет деревней,
А другое харчевней.*

Цей одверто балаганний стиль П. А. Федотов витримав до кінця своєї “Рацеї”³, котру, за спогадами Л. М. Жемчужникова, він уперше прочитав перед своєю картиною на виставці в Академії мистецтв восени 1849 р. Вона завжди подобалася публіці, бо містила в собі смішливо-саркастичну характеристику всіх персонажів і деталей картини.

Скажімо, розтлумачувалося, що багатий купець непокоївся з приводу відверто погордливого ставлення до нього з боку бесірбінків, але благородних, а вже коли зі своєю бородою “під хмільком” на вулиці з'явився, то неодмінно потрапив до поліції й доведеться добу вулицю підмітати.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1845 р.

ти... Коли ж зять буде з безбородих і панського роду, то не посміють взяти... Отже, купців подавай хоча б майора...

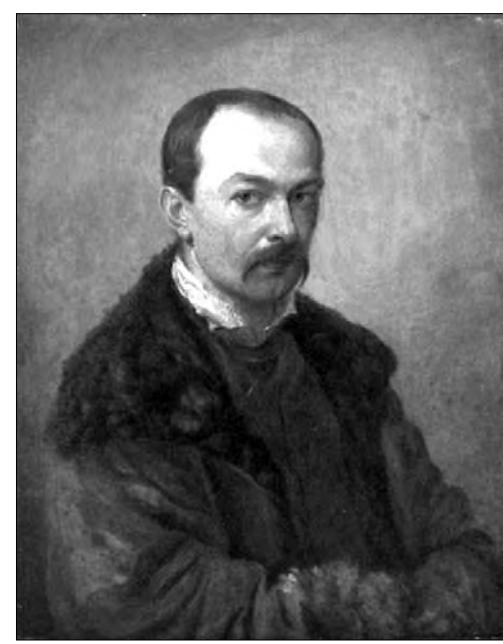
Нагадаю доречно, що в щоденниковому записі від 27 червня 1857 р. Шевченко глибше й розлогіше підходив до цієї проблеми:

Від купецтва переходжу до офіцерства. Переїзд не різкий, навіть гармонічний. Ця привілейована каста також належить до середнього стану. З тією лише різницею, що купець ввічливіший від офіцера. Він офіцера називає: ви, ваше благородство. А офіцер його називає: ей ти, борода. Іх, однаке ж, нітрохи не роз'єднують це зовнішнє роз'єдання, тому що вони за вихованням рідні брати. Різниця тільки в тому, що офіцер вольтер'янець, а купець старовір. А по суті одне і те же.

Та повернемося до “Рацеї” П. А. Федотова. В ній офіцера зустрічають із шампанським, заморськими винами найперших сортів і, звісно, з кулеб'якою... Наречена з купецької сім'ї у вербалному описі художника “прожила, проспала одинокою, мережива тільки плела до рушників”, а тут... із оголеними плечими... За словами мистецтвознавців, комізм ситуації в тому, що батьки — купці, намагаючись наслідувати дворян, вирядили свою дочку у вечірнє бальне плаття, шите з серпанку, хоча подія відбувається вдень, і взагалі таке плаття не призначалося для оглядин. А ще до бального варіанту належало мати віяло, а не платочек, як у нареченої, — купці не розбиралися в дворянському етикеті. Втім, як би там не було, дівчина намагається манірно випурхнути з кімнати, але мати владно втримує її за плаття...

*И вот извольте посмотреть,
Как в другой горнице
Грозит ястреб горлице, —
Как майор толстый, бравый,
Карман дырявый,
Крутил свой ус:
“Я, дескать, до денежек доберусь!”*

Зверну увагу на потрясаючу деталь федотовського полотна. В його лівому нижньому кутку зображені книгу й просфору, до якої скрадається... тарган. Цей тарган, як іноді трактується, і є майор, який підбирається до білого, не займаного тіла купецької дочки... Між іншим, аби зрозуміти, що в 1852 р. П. А. Федотов створив не точну копію полотна 1848 р., а саме другий

П. Федотов. Автопортрет. 1848 р.

варіант його, досить поглянути на це місце, “облагороджене” художником, який поставив тут миску з фруктами...

Мистецтвознавці вже давно сходяться на тому, що в другому варіанті картини, над яким П. А. Федотов працював на початку 1850-х рр., якраз образ офіцера зазнав особливо критичного допрацювання. Він втратив підтягнутість і бравість, отже фігура стала смішною — з пузцем і на тоненьких ніжках, змінилося й обличчя — чоло стало вужчим, з'явилися мішки під очима... В результаті, відомий мистецтвознавець Г. К. Леонтьєва підсумувала, що “сцена з чисто карикатурною перетворилася в сповнену драматичного сарказму...”⁴. Схоже, вона буквально взяла ці слова у Тараса Шевченка (неважко в цьому переконатися, перечитавши цитовані вище його запис в Щоденнику 26 червня 1857 р.). Хоча насправді у варіанті картини 1848 р. основна сцена зовсім не була карикатурною...

Повертаючись до “Рацеї”, зауважу, що її проголошення П. А. Федотовим були дуже популярними. Скажімо, у 1850 р. він супроводжував куплетами демонстрацію своєї картини в різних домах Москви, і кілька разів із художником виступав... О. М. Острівський з читанням недавно створеної й уперше прочитаної в Москві комедії “Свої люди — поквітаємося”. Якраз тоді в Москві П. А. Федотов познайомився з М. В. Гоголем, який високо цінував його творчість. Уже згаданий авторитетний критик В. В. Стасов у 1862 р. написав, що “з такими художниками, як Гоголь і Федотов, наше мистецтво вступило, нарешті на свій справжній, єдиний для нього шлях”. Але Шевченко поєднав П. А. Федотова і М. В. Гоголя значно раніше!

За великим рахунком і мистецтвознавці, і коментатори полотна “Сватання майора” користувалися поетичними підказками П. А. Федотова в описі його полотна, в оцінці, федотовської, говорячи Шевченковими словами, “благородної, витонченої і влучної сатири” щодо російського купецтва. Шоправда, ніхто не залучив до характеристики чільного героя картини — майора — гіркого досвіду Шевченкового сплікування з офіцерством на засланні. Тарас Григорович записав у Щоденнику 19 червня 1857 р., що йому “не вдалося, навіть у гвардії, зустріти порядну людину в мундирі”. Втім, він, усе-таки, не узагальнював: “Не знаю, випадок це, чи воно так є насправді”.

Між іншим, назвавши картину “Женихом”, Шевченко значно розширив її соціально звучання... Цікаво, що саме в той час він розпочав у Щоденнику характеристику — мимохід або спеціально — соціальних верств, класів, прошарків і груп населення Російської імперії, російського суспільства — селян, кріпаків, можновладців, офіцерів, купців, інтелігенції.

Отже, глядач уперше в російському живопису виступав наочним свідком угоди про обмін соціального, станового статусу на фінансову вигоду і матеріальний достаток, сватання, без кохання й будь-яких піднесених, щиріх почуттів. Е версія, що федотовський майор не був потомственим дворянином, адже не зінав правил дворянського етикету і прийшов свататися “без обов’язкових букетів для нареченої та її матері”. Тобто, перед нами бурбон — офіцер, який здобув права потомственного дворянства, вислужившись із нижніх чинів. У Щоденнику Шевченко згадував “так званих старих бурбонів”, які довго служили й часто-густо були брутальними, зарозумілими та жорстокими з солдатами. Втім, як би там не було, віддаючи дочку за немолодого вже майора, купець по суті купував для її майбутніх дітей і своїх внуків дворянську грамоту, вони вже народяться благородними... Пензель П. А. Федотова, говорячи словами Шевченка, “втворив найвітонченішу сатири в особах”, і федотовське полотно випромінювало, знову ж, як і заміняв Шевченко, не тривіальну, карикатурну насмішку, “скоріше драматичний сарказм”, їдку іронію...

Осип Бодянський: “Особливо чудовими були картини офіцера Федотова...”

Так у чому криється тайна Шевченкового запису про П. А. Федотова, мабуть, найзагадковішого в Щоденнику з точки зору наукового коментаря? Справді, Тарас Григорович, який був знайомий із комедіями О. М. Островського “Свої люди — поквитаємося” і “Ревізор” М. В. Гоголя, поставив ці видатні драматургічні твори в один ряд із картиною П. А. Федотова, котру... не бачив і не міг бачити. Адже художник створив її у 1848 р. (зберігається в Державній Третьяковській галереї в Москві) та представив на виставці в Академії мистецтв 1849 р., коли Шевченко був на засланні. Другий варіант картини датується 1850–1852 рр. (зберігається в Державному Російському музеї в Петербурзі). Свою часу академік О. П. Новицький побіжно зауважив, що Шевченко “говорить про неї тільки за чужими переказами або статтями”⁵.

Давайте в цьому розберемося докладніше і глибше. Відомо, що П. А. Федотов народився в Москві в сім'ї поручика, титулярного радника А. І. Федотова, який віддав одинадцятирічного сина в Перший Московський кадетський корпус. Той зачікнув його з відзнакою у 1832 р., а на початку 1834 р. прапорщик П. А. Федотов прибув у Петербург для несення служби у Фінляндському полку. З часом офіцер почав відвідувати вечірні рисувальні класи в Академії мистецтв. І тут сталося так, що про молодого офіцера і художника дізнається царська сім'я. Річ у тому, що влітку 1837 р. великий князь відвідав Красносельський військовий табір, а П. А. Федотов написав про це картину “Зустріч великого князя”, за яку був пожалуваний брильнітовим перснем. Після цього художник почав картину “Освячення прaporів у Зимовому палаці”, яку великий князь показав своєму августійшому брату, в результаті Микола І повелів “надати офіцеру, який має, добровільне право залишити службу і присвятити себе живопису з утриманням 100 руб. асигнаціями (тобто менше 30 рублів у срібних монетах. — В. М.) в місяць”. Незважаючи на те, що це було втрічі менше, ніж П. А. Федотов отримував на службі, 3 січня 1844 р., день у день, як минуло 10 років служби, капітан лейб-гвардії залишив полк. Але перша серйозна картина молодого художника — “Свіжий кавалер” — з'явилася лише через два роки — у 1846-му, а затим — “Розбірлива наречена” (1847). П. А. Федотов показав полотна К. П. Брюлову, і той високо оцінив ці твори. Шевченко не міг їх бачити, бо наприкінці березня 1845 р. він війшов із Петербурга в Україну, а повернувшись аж у квітні 1847 р. уже в каземат III відділу власної його імператорської величності канцелярії.

Відомо, що Шевченко міг бачитися з П. А. Федотовим у К. П. Брюлова, Ф. П. Толстого, А. М. Мокрицького. Вони напевне зустрічалися на заняттях у рисувальному класі та на іспитах в Академії мистецтв, де вони були сторонніми учнями. Скажімо, в Списку учнів імператорської академії, які успішно склали іспит за рисунки 31 травня 1844 р. під № 7 числились Шевченко, а під № 21 П. А. Федотов. Але жодних інших документів і спогадів про їхнє знайомство та спілкування! Тому можна лише пофантазувати, хоч і не безпідставно, що гострій за відчуттям на таланти Шевченко не міг не запримітити молодого й обдарованого рисувальника та не впіймати в його замальовках і розмовах із ним гострокритичного погляду на драматичні сюжети в побутовому жанрі... Принаймні, це близче до реальності, ніж твердження, що Шевченко в судженнях про П. А. Федотова нібито користувався лише переказами та статтями. Тарас Григорович фіксував, довгі роки зберігаючи в пам'яті, кращі риси й можливості своїх знайомих, і вони несподівано виникали в дoreчніх ситуаціях, як це трапилося з П. А. Федотовим. Очевидно, що поштовхом для високої оцінки картини “Сватання майора” стала її репродукція, десь побачена Шевченком. Художник мав обов'язково побачити репродукцію!

Інша річ, що Тарас Григорович дізнається з преси про подальший творчий шлях П. А. Федотова, який у 1849 р., якраз дякуючи картині “Сватання майора”, став академіком Академії мистецтв, створив

картини: “Сніданок аристократа” (1849); “Удівонька” (1851); “Гравці” (1852); “Анкор, іще анкор!” (1851–1852) та ін.

Відбувалися виставки з участию П. А. Федотова, зокрема в Москві. Практично не-відомим є запис у щоденнику Шевченкового друга, професора Московського університету О. М. Бодянського, який відвідав художню виставку в місті у квітні 1850 р.: “Тут особливо чудовими були картини офіцера Федотова, що вирізнялися своєю характерністю, предмет яких узятий із життя руського”⁶. Чуємо живий голос українського інтелектуала й справжнього по-чиновувача мистецтва.

Враження й переконання, збережені Шевченком від зустрічей з П. А. Федотовим у першій половині 1840-х рр., доповнюювалися в засланні новою інформацією про художника з преси аж до його смерті у 1852 р. Ця трагічна смерть дуже вразила Шевченка, що знайшло відображення у повісті “Художник”, написаній 1856 р. у Новопетровському укріпленні. В сучасному шевченкознавстві вважається, що в розповіді про останні роки героя цієї повісті автор “використав відомості про трагічні обставини особистої долі відомих художників, своїх сучасників — О. В. Тирона та П. А. Федотова, які закінчили своє життя в лікарні для душевнохворих”⁷.

Торкаючись в Щоденнику вже згадану серію малюнків “Притча про блудного сина” із 8 окремих композицій, виконану між 8 листопада 1856 р. і 10 травня 1857 р. у Новопетровському укріпленні, засланець висловив переважно, що саме П. А. Федотов особливо сильний у жанрі побутової, витончено-повчальної сатири. Шевченко навіть занотував про здатність П. А. Федотова зробити те, що нібито виявилося йому “не під силу”... Хоча насправді саме Шевченко був неперевершеним у цьому жанрі, за точними словами П. О. Білецького, такої емоційної напруги та сили виразу не знайти не лише у П. А. Федотова, а й взагалі “в мистецтві часів Шевченка”. Втім, не можна не захоплюватися дивовижно точній Шевченковій оцінці творчих можливостей П. А. Федотова, в тому числі нереалізованих...

Цікаво, що в “Шевченківському словнику” (1977) мистецтвознавець В. О. Судак (1922–2010) зауважувала, що творчість Шевченка і П. А. Федотова характеризується певною спільністю соціальної тематики, естетичних уподобань, а також формальних ознак живопису. Ця теза підтверджена нею в “Шевченківській енциклопедії”⁸. А М. Горський навіть назвав Шевченка попередником П. А. Федотова в жанрі, й на це давно звернула увагу М. С. Шагіннян. Вона вважала, що доля автора “Сватання майора” напевне “не могла не цікавити Шевченка” і ставила риторичне питання щодо повісті “Художник”: “... Чи думав поет, коли писав свою повість, про великого російського жанриста?” Певно, що думав.

Павло Федотов: “Микола І дивиться на Федотова в лупу”

Ознаки гострого психічного розладу виявилися у П. А. Федотова навесні 1852 р., і художника помістили в одну з приватних петербурзьких лікарень для душевнохворих, а цар надав для його лікування 500 рублів. Восени 1852 р. знайомі виклопотали переведення П. А. Федотова у лікарню Всіх скорботних на Петергофському шосе під Петербургом, яку називав і Шевченко в повісті “Художник”. У листопаді 1852 р. він тут і помер.

Незадовго до смерті П. А. Федотов зробив олівцем ескіз “Микола І дивиться на Федотова в лупу”: ліворуч — зрізане обличчя художника з божевільним оком, а над ним — змалілим і нікчемним — нависає цар із лупою. Його безжалісно-байдужа піка здається цілком доречною в лікарні для душевнохворих, як і чотирипала кігтиста рука з величезною лупою... Подумалося, що саме з такою понуро-зловісною

пікою Микола І власноруч написав олівцем на доповіді шефа корпусу жандармів О. Ф. Орлова від 28 травня 1847 р. щодо “важкого злочинця” Тараса Шевченка: “Под строжайший надзор і с запрещением писать и рисовать”.

Втім, особливо в цьому малюнку П. А. Федотова кидається у вічі фрифольна деталь, хоч і схематично зображена, над головою царя, котру хтось із російських авторів назвав “обурливо”. В пристойній статті ні словом сказати, ні пером описати... Хоча в сучасному російському мистецтвознавстві найперше стосовно згаданого малюнка зауважено, що “рисунки Федотова, зроблені в лікарні, мають уже явний інтерес для психіатра”, дозволю собі припустити, що цар із лупою виник у художницькій уяві саме в хвилини просвітління...

Мені згадалося, що за однією з версій, яка пішла ще від О. Я. Кониського, безжалісно-тяжка заборона писати й малювати Шевченкові з'явилася нібито від того, що він з самого царя та цариці “змалював карикатуру”. Взяв участь у її спростуванні⁹, бо ж і сам Тарас Григорович широ дивувався: “Звідки ця беззлудза байка — не знаю”. Тож, якби П. А. Федотов і не помер у лікарні Всіх скорботних, то, дізнайся “благодійник” Микола І про згадане його зоб-

лянина с рисунком Пінелли. Захотів і отошов від решетчатих дверей.

Боже мой, якое грустное явление — обезображеный безумием человек! Я не мог и несколько минут пробыть зрителем этого печального образа. Простился с смотрителем и возвратился в город. Но несчастный друг мой не давал мне нигде покоя. Ни в Академии, ни в Эрмитаже, ни в театре, словом, нигде. Его страшный образ везде преследовал меня. И только ежедневное посещение больницы Всех скорбящих мало-помалу уничтожило первое ужасное впечатление.

Бешенство его с каждым днем становилось слабее и слабее. Зато и силы физические быстро исчезали. Наконец, он уже не мог подняться с кровати, и я свободно мог входить к нему в комнату. По временам он как будто приходил в себя, но все еще меня не узнавал. Однажды я приехал поутру рано. Утренние часы были для него легче. Застал я его совершенно спокойного, но так слабого, что он не мог рукою пошевелить. Долго он смотрел на меня, как будто что-то припоминая. После долгого задумчивого, умного взгляда он едва слышно произнес мое имя. И слезы ручьями хлынули из его просветлевших очей. Тихий плач перешел в рыданье, в такое душу терзающее рыданье, что я и не видел, и дай Господи не видеть никогда так страшно рыдающего человека.

Я хотел его оставить, но он знако-ками остановил меня. Я остался. Он протянул руку; я взял ее за руку и сел около него. Рыдання мало-помалу утихли, катились одни крупные слезы из-под опущенных ресниц. Еще несколько минут, и он совершенно успокоился и задремал. Я потихоньку освободил свою руку и вышел из комнаты в полной надежде на его выздоровление. На другой день, также рано поутру, приезжаю в больницу и спрашиваю попавшегося мне навстречу его сторожа: “Каков мой больной?” И сторож мне ответил: “Больной ваш, ваше благородие, уже в покойницькій. Вчера как уснул поутру, так и не проснулся”.

Не буде перебільшеннем сказати, що Шевченко залишив у цих рядках свою чистосердечну присутність, і вони стали душевним і духовним пам'ятником багатьом нещасним людям, у тому числі й П. А. Федотову, який помер у заботі й одиноцтві тридцятисімірічним...

¹ Зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка. Докладно див. статтю Н. О. Лисенко “Притча про блудного сина” в “Шевченківській енциклопедії” (Т. 5. С. 327–335). Цю тему досліджували П. О. Білецький, Д. Горнякевич, Я. П. Затенацький, Г. П. Паламарчук, Л. Ф. Хінкулов, В. М. Яцюк та ін.

² У травні 1857 р., розповідаючи в листі до Бр. Залеського про роботу над малюнками, Шевченко зауважив, що для чотирьох у нього не було моделі: “Необходим русский типический купец, чего здесь не имеется. Я отложил это до Москвы или до Петербурга”. Цікаво, що й художник П. А. Федотов орієнтувався на зображення московського типажу купця.

³ Радея — довгий вітловатий твір напутного характеру. Слово зустрічається в Шевченковій повісті “Художник”: “К чему же это я развел такую длинную радею о раздирательницах сердец человеческих, в том числе и моего? Кажется, в назидание моему другу”.

⁴ Леонтєва Г. К. Павел Андреевич Федотов. Основные проблемы творчества. — М.: Искусство, 1962. — С. 41.

⁵ Повне зібрання творів Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). — К., 1927. — С. 348.

⁶ Осип Максимович Бодянський в его дневнике 1849–1850 гг. // Русская старина, 1888. Т. LXIV, окітябрь. — С. 140.

⁷ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 4. — К.: Наукова думка, 2003. — С. 519.

⁸ Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 6. — К., 2015. — С. 481.

⁹ Див. докладно: Мельниченко В. Михайло Грушевський: “Шевченко — святий національний прапор”. — К.: Либідь, 2017. — С. 181–191.

П. Федотов. Сватання майора. 1848 р.

раження, художникові вкоротили б життя...

Російський цар, враховуючи деякі, названі раніше картини художника, надав йому мізерну грошову допомогу. Мабуть, згадані вже 500 рублів для лікування були видані з огляду на те, що П. А. Федотов, аби заробити грошей, працював із 1851 р. над полотном “Приїзд Миколи І в патріотичний інститут” (не закінчена).

Втім, від царя виходила й головна небезпека для творчості й навіть життя художника. Призначаючи П. А. Федотову пенсію, Микола І сподівався, що він стане батальним живописцем. Але художник присвятив себе жанровому живопису. Розумна, влучна й благородна сатира в його творчості, на яку й звернув увагу Шевченко, не сподобалася нагорі, від П

Олексій ПАЛАМАРЕНКО: «Жодного разу не пожалкував, що обрав професію актора»

Цього року відзначає 35-річчя театральної діяльності актор Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, заслужений артист України Олексій Паламаренко. Сьогодні Олексій Анатолійович – гість “СП”.

— Ви народилися у родині відомого майстра слова, Героя України Анатолія Паламаренка. Чи вплинув приклад батька на обрання Вами професії?

— Безумовно. І це закономірно. Хоча сьогодні діти більшості моїх колег йдуть в інші професії. А на той час творча професія була дуже популярною.

Я виріс на батьківій творчості. Адже бути сином актора і не бачити, як він працює – неможливо. Бачив, як у його творчій співпраці з Павлом Прокоповичем Глазовим народжувалися твори, які потім смішили Україну і весь колишній СРСР. Найбільше я заздрив батькові в тому, що він мав можливість об'їздити всю країну, яка тоді називалася Радянським Союзом – від Сахаліну до Туркменістану. Де він тільки не був! І всюди ніс українське слово. Мені пізніше теж довелось багато помандрувати.

Якщо в цьому виростаеш, у цьому існуєш, то звикаєш навіть до якихось екстремальних ситуацій. Це природно. Коли батько вчив якусь композицію, разів по п'ятдесят повторював одну й ту ж фразу – це, звичайно, дратувало. Бо хотілось знати, а що буде далі. Але потім зрозумів: інакше й бути не може. Жодного разу не пожалкував, що обрав професію актора.

— Для навчання обрали Театральний інститут імені Івана Карпенка-Карого. Напевне по-іншому й бути не могло?

— Мені пощастило, що, за невеликим винятком, мене вчили ті ж самі педагоги, які вчили його батька. У час, коли я навчався, інститут, його педагоги виховували з нас романтиків у країному розумінні цього слова. Якщо актор не романтик, значить, він неправильно вибрал професію.

Художнім керівником курсу, на якому я вчився, був прекрасний педагог Леонід Артемович Олійник. Він виховав багато чудових акторів. У нашому театрі працювали його вихованці Степан Олекsenko, Марина Герасименко, і нині служать Олег Шварський, Петро Панчук, Арсен Тимошенко, Олексій Богданович, Остап Ступка, Василь Баша та багато інших. Це знаний театральний педагог. Він не стільки вчив професії, стільки виховував ставлення до неї. Він не тільки вчив, як грati а сцені, а пояснював своїм учням, що коли ти актор, то мусиш бути особистю. Він виховував людей у мистецтві, виховував особистості. У його учнів здебільшого склалася щаслива театральна доля, хоча й непроста.

Серед дипломних вистав були “Хазайн” Івана Карпенка-Карого, де я грав Ліхтаренку, у “Хворому, та й годі” Мольєра був лікарем Діафуарусом. Також мав головну роль у політичному детективі “Четвертий”.

— Вже 35 років Ви служите в Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка. Як Вас зустріла головна сцена країни?

— Прийшов до театру, там

сказали: “Хлопче, ти молодий. На тобі алебарду – і давай, стій на сцені у масовці. Ці масовки були довго. За 100-річну історію в нашому театрі накопичилося багато списів і алебард. Я їх добре знаю, бо маже всі вони пройшли через мої руки.

Уперше вийшов на сцену у виставі про життя Ульянових у Києві. У цій виставі отримав невеликий епізод. Грав негативного персонажа, жандарма. Мав одну маленьку фразу. Виносив скриньку і казав: “Скринька замкнена”. На цьому закінчувалася перша дія.

Спочатку дуже хвилювався. Довго переслідувало відчуття, що всі дивляться тільки на мене. Зарваже вмію і можу себе опанувати, а хвилювання з роками трансформувалося у творчість.

Перша велика роль була у виставі режисера Сергія Данченка “Патетична соната”. Там я зіграв Микиту. Перед цим Сергій Володимирович довго мене перевіряв і одного дня затвердив на цю роль. Серед моїх колег тоді був шок. Слава Богу, все вийшло. Але ця вистава не мала такої щасливої долі, як інші вистави Сергія Данченка. Була в репертуарі лише два сезони.

Можливо тому, що були поставлені не ті акценти. За радянських часів Ступай Ступаченко був негативним героєм. Коли ми ставили цю виставу, радянська влада вже похіднула, але чому не вивели цього персонажа як позитивного. Як і ту геройню, що підіймає повстання проти цієї влади. Щоб вистава йшла, треба визначитися, за кого ти. Якщо є барикада, то не можна утриматися посередині, треба бути на якомусь боці.

— Напевно, знаковою для Вас стала вистава “Майстер і Маргарита”?

— Виставу ставила Ірина Молосова, яка знала мене ще з театрального інституту. Там є невеликий, але цікавий епізод, коли поет Амрозій розмовляє з іншим поетом і розповідає про страви, які можна з'сти в кафе. Ірина Олександровна запропонувала мені цю роль. Грав її довго. Потім було ще кілька невеликих ролей, поки доля не зробила мені подарунок – я зіграв Понтія Пілата.

Це біблійний персонаж, який стоїть поряд з нашим Спасите-

лем. Як про нього каже Майстер: “Міг зробити добре діло, але не зробив”. Це говорить про те, що якщо людина має владу, то настає час, коли вона має зробити вибір. І від цього залежить, як про неї згадають у майбутньому – добром чи злом.

— Продовження теми “Майстра і Маргарити” бачимо у виставі “Великі комбінатори”, яку поставив Дмитро Чиріюк за Ільфом і Петровим.

— Кожен з режисерів має право на свою бачення. До того ж у нас в афіші написано – за мотивами. В Ільфа і Петрова є тема театру. В нас вона більш опукла. Йде окрема сюжетна лінія. Що могли ставити в цей час у театрі “Колумб”? А чому б не “Майстра і Маргариту”? А раз так, чому б не втілити свою мрію і не зіграти Воланда? Я поставив перед собою завдання зіграти у цій виставі все, про що актор мого плану мріє. Граю тут і Городничого з “Ревізора”, а в першому епізоді роблю гром Леніна.

— Ше одною знаковою виставою для Вас стала “Шельменко-деницік”.

— Ця вистава має дуже цікаву історію. Вона ставилася як самостійна робота. Наш актор Євген Свиридюк запропонував: “Давайте поставимо цю виставу. Може щось вийде?” Художній керівник нашого театру Сергій Данченко був людиною демократичною. Сказав: “Давайте спробуємо”. На прогоні йому сподобавася моя робота (Скворцов) і робота Анатолія Гнатюка (Шельменко). Вирішили поставити цю виставу в репертуар. І раптом відбулося диво. На неї стали ходити люди, вона почала розвиватися, набирати свого глядача. У цій виставі зіграв одну зі своїх найлюбленіших ролей.

Разом з режисером Петром Ільченком та колегою по сцені Анатолієм Гнатюком вирішили зробити зі Скворцова гусара. Автором був відписаний звичайний піхотний офіцер. Але для того, щоб образ був більш цікавий, пішли на такий хід.

Хоча, вже будучи дорослим, багато розмовляє з професійними істориками. Насправді гусари були просто розвідниками. У гусарі брали людей невисокого зросту. Для мобільності вони їздили на невисоких конях. Їм не

належали вирішальні удари в знаменитих битвах. Але, тим не менше, краса форми робила свою справу.

— Вистава “Шельменко-деницік” у репертуарі театру вже двадцять перший рік. У чому, на Вашу думку, секрет її довголіття?

— Думаю, що великого секрету тут немає. Ця вистава живе тому, що акторська група разом з режисером Петром Ільченком не намагалася переплюнути автора твору – Григорія Квітку-Основ'яненка, не прагнула його якось переосмислити. А просто взяли його для себе як ікону і, вибачте, помолилися на нього. Все вийшло.

Не люблю тенденцій, коли не довірюють авторам, коли класику одягають у сучасні ризи. На те вона й класика, щоб грati її в тому, в чому вона була написана. Театр – це певний портал часу. Думаю, що крім діалогів, написаних автором, глядачу цікаво бачити на сцені побут, костюми, деталі того часу. Глядачка зала – це машина часу, яка дозволяє зазирнути в інші світи, побачити інші стосунки, іншу пластику, інші ритми.

— Майже 20 років Ви гралі Скворцова, а тепер – Шпака. Чи не складно було по-новому перевтілюватися?

— Звичайно, складно. Зізнаюсь, що свої велики, улюблені ролі, в тому числі й Понтія Пілата, я грав на вводі. Це завжди важче. Шасливі актори, які грають прем'єри. Потім вистава зростає разом з ними. А тебе, як сліпі кошеня, кидають у вже готову страву. Випливеш ти, чи зваришся, залежить від тебе. Важко самотужки доганяти рівень вистави.

Шпак – абсолютно інша роль. Чому в нього таке прізвище? Шпаками в Російській імперії називали тих людей, які не служили. До них було негативне ставлення.

— Ви гралі у виставі “Назар Стодоля” за Тарасом Шевченком, нині у репертуарі театру “Мартин Борулі” і “Хазайн” зі Іваном Карпенком-Карим з Вашою участю. А яке місце посідає українська класика у Вашій творчості?

— Художній керівник Національного академічного театру імені Лесі Українки Михайло Резникович висловив в одному з інтерв'ю дуже цінну думку: “Я мрію про театр, який би домінує грав українську класику”. Згоден з ним на 200 відсотків. Завдання першої сцени України – ставити українську класику. Це номер один. Альфа і омега. А потім вже світова драматургія і все інше.

Наш театр задумувався Гна-

том Юрою у першу чергу як театр української класики. А потім вже Швейк тощо. На жаль у театрі Франка немає жодної вистави про наших славних предків, про козаків, їхні звиття, про гетьманів, про військових діячів. Може настати такий час, коли актори на сцені забудуть як тримати шаблю.

“Назар Стодоля” – це спроба Тараса Шевченка створити драматичний твір. П'єса написана російською мовою. Земляки-українці Шевченка з військового вишу зробили український переклад. Якщо ставити цей матеріал побутово, як його переважно ѹ ставили, то вийде лубочна постановка.

Режисер Володимир Кочевенко придумав дуже гарний хід. Поставив “Назара Стодоля” як мрію, як красиву легенду. Те, чого не було насправді, але могло бути. У виставі були дуже красиві сценографія і костюми. Від цього вигравали образи Назара Стодоля, Гната Карого та інших.

У цій виставі я грав одного зі сватів. Колись цю роль виконував мій батько у дипломній виставі театрального інституту курсу Володимира Олександровича Неллі. У батька зберігся альбом його студентських робіт. В тому числі цей сват з “Назара Стодоля”. А моя роль у цій виставі – це, так би мовити, уклін дитинству, як промінчик сонця з тих часів.

Іван Карпенко-Карий – взагалі альфа і омега нашого театру. З усіх українських драматургів, на мою думку, він найкращий. І не тільки тому, що в нього цікаві п'єси, а ще й тому, що їх дуже легко? Тому що вони написані нашим колегою. Карпенко-Карий був актором і писав для своїх колег. Знав, як наповнити свої твори комічними сценами, щоб люди не плакали, а посміхалися.

Омелько з “Мартина Боруля” – це гроtesкний персонаж. Це посмішка драматурга над українським чоловіком. Він дуже різний. З одного боку – чутливий, а з іншого – просто лінівий і хитрий. У ньому є все.

— Однією з останніх на сьогодні постановок за Вашою участю стала вистава “Сторонні серед нас”, що йде на Камерній сцені імені Сергія Данченка.

— Це дуже непростий матеріал. Якому акторові сподобається грati про хвороби і смерть? Але насправді вистава про інше. Вона про духовну перемогу над хворобами і смертю.

Ми звичли, що сила духу, це щось незображенне, високе і широке. Насправді сила духу може

бути і в побуті. Ця вистава показує, що люди, які втратили пам'ять, живуть своїм досить пілідним життям. Вони цінують кожен день цього життя. Всі ті хвилини, які їм дав Господь Бог.

Тільки відкрили театр після суворого карантину, ми грали цю виставу. Через карантинні обмеження в залі на 200 місць було десь 30 глядачів. Але коли виходили на поклон, то я звернув увагу, що у молодих людей очі опухли від сліз. І це було приємно – значить, дістали.

Скажу чесно, що цей карантин дуже впливав на психіку. Важко бути без сцени, без публіки. Почало снитися, що забувають текст, інші кошмари. Вимушений простій – жахлива річ для актора.

— У виставі “Поминальна молитва” Ви граєте батьшку. А чи були задіяні у попередній версії цієї вистави, що мала називу “Тев’є Тевель” і в якій головну роль виконував Богдан Ступка?

— У “Тев’є Тевелі” починав з негативного персонажа – погромника. А потім один з наших акторів, який грав єврея, захворів. Я подав заявку на цю роль. Сергій Данченко на мене подивився: “У першій дії у тебе негативний персонаж, а в другій буде позитивний? Що ж спробуй, будь-ласка”.

А потім у нашого актора, який грав роль ребе, прямо на сцені стався інфаркт. Ця роль зависла. Сказав Богдану Сільвестровичу: “А давайте я спробую”. Ступка дозволив. І протягом цілого сезона, поки не одужав наш прекрасний актор Олексій Петухов, я грав цю роль. Але вже тоді мріяв запропонував мені взяти в ньому участь.

Безумовно, талант генами не передається. Але генами передається ставлення до театру, мистецтва. Батьків талант розвивався на моїх очах. Так само талант Анатоля Гнатюка розвивався на очах його сина. Богдан знає нюанси театру, знає його закони. Для нього театр – не тільки прадний відхід, але і відхід службовий. Богдан знає, як правильно побудувати діалоги, як їх правильно виписати. Як дати акторам спілкуватися на сцені живою мовою. Коли актор приносить самодіяльні п’еси, то починає її читати і розумієш, що люди так не говорять. А в Богдана всі персонажі говорять людською мовою. Він гарно веде сюжетну лінію, знає закони літератури – де кульмінація, розв’язка. Кожному персонажу дає можливість себе проявити.

Вистава “Кафе “Республіка” – проект побутовий, політичний. А у виставі “Украдена краса” вже стиль Тарантіно – ллється кров, але смішно. Це чорна комедія. Той досвід, почуття плеча, партнерство, які здобули у “Кафе “Республіка”, автоматично перейшли і на “Украдену красу”. З Анатолем Гнатюком і Володимиром Ніколаєнком ми давні партнери по театрі Франка. З ними легко було себе спробувати. Не виключаю, що гратеги і в інших виставах Богдана Гнатюка.

— Чи ніколи не забуваєш на сцені текст?

— Бувало. Всі ми живі люди. Це найстрашніше відчуття для актора. Коли забуваєш текст, то за одну мить втрачаєш все на світі.

У таких випадках треба себе буквально брати в руки, внутрішньо заспокоїтися і продовжувати далі роботу, наче нічого не бувало. У цьому можна повчитися в нашого прекрасного актора Богдана Бенюка. Шоб не відбувалося, навіть якщо б загорілася сцена чи впали лаштунки, він уміє все вирівняти.

Не все в нашому житті піддається грубим і конкретним планам. Завжди є місце для імпровізації. Той, хто вміє імпровізувати – цікаво проживе своє життя.

— Чи траплялися під час вистав якісь кур’озні випадки?

— У нас була прекрасна вистава “Кін IV”: вистава – шампанське, вистава – радість. Я грав посла Кефільда. Це був один з перших показів. Актриса, яка грава мою дружину, тихенько мешні говорить: “Підкажи мені текст, бо я його забула”. Починаю підказувати її текст і забиваю свій. А в Анатоля Хостікоєва була цікава західка. Виконуючи роль Кіна, він показував, що саме грає його, що він актор. Він виходив на сцену, говорив текст, а потім робив вигляд ніби його забув і починає спочатку. Я кажу: “Добре, ще ви забули текст, а тепер я його забув,

починаємо мою сцену спочатку”.

Інший приклад. Щойно поставили у нас виставу “За двома зайцями”. Анатолій Гнатюк там грав Голохвастого. Вистава починалася з масовки. Я грав хлопця, який до нього звертався: “Свіриде Петровичу, ми такі раді Вас бачити”. Йшла десь третя вистава. Війдждає круг, а в мене вилетіло з пам’яті ім’я Голохвастого. Я свого колегу в бік: “Як звати Голохвастого?” Він на мене дивиться і каже: “Толя”. Я йому: “Спасибі” – і згадую, що Свірид Петрович.

— На початку нашої розмови Ви говорили, що Вам довелося багато подорожувати. Де встигли побувати?

— Єдиний обласний центр в Україні, де я не був, це Ужгород. Побував з театром в усіх куточках держави. Всюди нас сприймають по-різному. Як писав Григорій Сковорода: “Всякому городу нрав і права”. Найкращий наш глядач – київський. Ми звикли: сказав фразу – і вже сміх. А вже в Київській області сказав – велика пауза, а потім може засмітися, а може й ні. Таке враження, що в інших містах люди не відразу все схоплюють.

До війни часто їздили з гастролями до Севастополя. Так, як там сприймали “Шельменка денщика”, не сприймали ніде. Особливо останнього разу, перед самою окупацією. Театру нам вже не дали. Виступали в клубі. Глядачі аплодували на кожну репліку. Так не приймали Шельменка навіть у рідному театрі Франка.

До Севастополя наш театр почав їздити з 2000-го року. Бували там раз на два роки. Вже виховали свою публіку, свое середовище. До нас люди ходили насолоджуватися мовою, певною мірою українізувалися. Мистецтво, якщо воно справжнє, робить свою справу. Але, на жаль, все трагічно обірвалося.

Едуард ОВЧАРЕНКО

— На початку 2020-го року ми не могли навіть собі уявити, що чекає нас найближчим часом, – зазначила Валентина. – Багато чого змінилося за останній півроку. І навряд все стане таким, яким було колись. У мене було багато вражень з цього природи, спогадів та мрій про майбутнє. Відбулася переоцінка цінностей. Серія “Думки” була написана під час карантину. Я хотіла передати всі свої почуття і погляди на дивну історію, що з нами трапилася. Хочу, щоб люди дивилися у майбутнє з позитивними думками. Ми не знаємо, що чекає нас у майбутньому. Але можемо уявити його світлим....

Художниця, архітектор та викладач Валентина Засуцька народилася в Києві. Закінчила архітектурний факультет КНУБА за спеціальністю “образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”. Останні дів’ять років –

— Доводилося бувати на передовій?

— Не зовсім на передовій. Воздухи “Шельменка” у міста, які знаходяться трохи далі. Приміром – Бахмут, за 35 кілометрів від передової. Але вікна там були заклеєні навхрест, як під час війни.

Однак сам я виступав перед бійцями під Красногорівкою. Там були звичайні окопи. Вони нічим не змінилися від часів Першої і Другої світових воєн. Це підбіті деревом траншеї. Літо, спека, солдати напівлогі. Поруч стоять зброя.

Спочатку думав одягнутися як вони, але потім зрозумів, що це буде не те. Одягнув білий костюм. Зіскакую з автомобіля, підходжу до них. Вони дивляться на мене здивовано, але з розумінням. Я кажу: “Якби я одягнувся так як ви, то ви б мене неправильно зрозуміли. Вважаю, що до вас треба приходити в усьому найкращому”. Читав ім тоді Сосюру, розповідав анекdoti. Спочатку в них був шок. А потім трохи відтанули. Зрозуміли, що я актор, почали смітися.

— Чи доводиться виступати з концертними програмами?

— Ще років п’ять-шість запрошували на дні Шевченка, інші свята. Було більше виступів, концертів. Кудись все це поділося. Зараз, на жаль, виступів майже немає. Хорошу поезію, серйозні речі я завжди був готовий виконувати безкоштовно. Однак чи пропала у цьому потреба, чи людям просто не до цього.

— А як щодо зйомок у кіно?

— Поки що вони обходять мене стороною. Хоча була одна спроба, коли знімали фільм “Чорний ворон”. Мій товариш Сергій Калантай частенько знімався в кіно. Він зв’язався з продюсерами і сказав, що ми згодні безкоштовно зіграти у стрічці епізод, але гратеги старшин Холодного

яру. А мені дзвонять і кажуть, що є один знімальний день і їм потрібен ведучий у клуб НКВС. Я відмовився. Не хочу, щоб глядач замінив мене негативним.

Іноді надсилають запрошення на кастинги. Але я дотримуюсь принципу – тільки українськомовний продукт і ніякого суржика. Звісно, я знаю російську, але не хочу показувати, як нею розмовляю, бо розмовляю не чисто. А українською – відповідаю за кожне своє слово.

— Напевне маєте мрії?

— Мені дуже подобається “Ярослав Мудрий” Івана Кочерги. Ми якось незаслужено оминаємо цього драматурга. Назвати його українським Шекспіром, це ніяк не назвати. Він підняв українську радянську драматургію на світовий рівень. У нашому театрі десь двадцять років йшла ця вистава. Великий актор Аркадій Гашинський грав Ярослава Мудрого. Я дівчі дивився цю постановку. Сьогодні можна було б зробити красиву, дорогу виставу. Дослідити, які тоді носили костюми, обладунки, які речі оточували князя. Там колосальні діалоги. До цих пір актори, які грали в цій виставі, пам’ятають текст. Це поетичні перли.

Колись у нас грали і “Свіччине весілля”. Можна було б здійснити нову постановку вистави. Осмислити в ній тему революції і повстання. У п’есі описано шікавий період історії, який мало розвинуто в літературі. Це був час, коли Київ був частиною Литви.

Мій батько свого часу грав графа Лундішева у виставі “Майстри часу”. Ще у Кочерги є чудова п’еса “Фея гіркого мигдалю”. Ми шукаємо драматургів бозна-де, а такі перли лежать просто під ногами.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото з сайту театру

Думки під час карантину

Кілька років тому відбулося друге народження Річкового вокзалу – він став одним з арт-просторів у центрі столиці. Нещодавно тут відкрилася виставка Валентини Засуцької “Думки”.

архітектор і художник в архітектурному бюро “Женя Засуцький і команда”.

Роботи Валентини стали окрасою публічних і приватних просторів, створених відомими архітекторами Сергієм і Владою Махно, Сергієм Готвяньським, Євгеном Засуцьким, Вікторією Оскілко та ін. Частина робіт знаходитьться у приватних колекціях в Україні та США (Лос-Анджелес, Нью-Йорк та Сан-Франциско). Одна з картин – у фондах музею історії міста Києва. А кілька полотен з серії “Дрони” – в Адміністрації президента України.

Персональна виставка мисткині “Коли ти живеш” відбулася в Національному заповіднику “Софія Київська”; виставка “Моя планета” – в Музеї історії міста Києва; виставка “Дрони” – на Річковому вокзалі столиці. Також Валентина була учасницею кількох колективних виставок.

У картині “Online сніданок” художниця розмірковує над тим, що під час карантину люди опинилися далеко один від одного.

Дехто на різних континентах, а інші – в різних районах одного міста. Але це не стало на заваді їхньому спілкуванню. Сніданок online віднині явище не випадкове, а складова нашого буден-

ного життя. Рідна людина тепер завжди поруч.

— У моєму житті було багато подорожей, це один з найдорожчих для мене скарбів, – розповідає Валентина про картину “Загадкові спогади”. – Це відкриття нових емоцій, поглядів, смаків. Думка про закриття кордонів схвилювала... Всі відчутия від подорожей злилися в одне. Хочу відкрити океанський бриз, холодні краплі тропічного дощу в спекотному день, пройтися по білоніжному піску, вгамувати спрагу подорожі.

Всім закоханим Валентина присвятила свою картину “Мій Всесвіт крізь твої долоні”. А персонажі з роботи “Малахітова шкатулка” назвала зооморфними.

Художниця переконана, що незворотні кліматичні зміни до кінця століття залишать великий шрам на обличчі нашої планети. Яблуневим садам, і не тільки їм, потрібні сонце, вода та чисте повітря. Саме такі думки вона вклала в роботу “Яблуневий рій”.

А картина “Зустріч у саду” розповідає про те, що можна жити по різні сторони континенту і зустрітися в одному саду. Саду мрій і сподівань.

Всі представлені на виставці роботи створено в 2020 році.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Kартини Еллен Орро є в багатьох галереях, офісах, та приватних колекціях у Німеччині, Бельгії, Польщі, Данії, Голландії, Японії, Південні Кореї, Канаді, США, Великобританії та Україні.

Основні напрямки її творчості – живопис, графіка та дизайн. Художниця повнозвучно проявила себе як лірична майстриня у серії оздоблення дитячих книжок видавництв “Веселка”, “Джемелік”, “Освіта”, “ACK”, “Барвінок”, “Махаон”. В ілюстраціях виконаних аквареллю відчувається ніжність, душевність, прагнення зрозуміти дитячу душу і створити святковий настрій. Орро буквально переносить казковий світ у реальність і наповнює його радістю та відвертістю. Саме такими є ілюстрації до книжок “Пісня про рушник”, “Золоте лошатко”, серії мотивів з календаря “12 місяців” видавництва “Веселка” та інших.

Вона створює унікальні та різнопланові за сюжетами картини, наповнені неймовірною енергетикою: пейзажі, натюрморти, портрети, техно, автомобілі, мотоцикли, літаки, дитяча тематика та багато іншого.

Тема зображення квітів у живопису пані Еллен заслуговує особливої уваги. Художниця прагне показати красу окремої квітки і створює своєрідні есей для кожного мотиву. Такими є її серії “Чорнобривці”, “Рудбекія”, “Мальви”, “Лілії”, “Соняшник”, “Маки”.

Інколи їй тісно в рамках звичайного натюрморту. Тому Е. Орро створює композиції на тлі історичного пейзажу. Так з'явилися “Вечір у блакитних тонах”, “Ангели над містом”, “Літні сутінки”. Художниця вміє подати мотив, який вразив її своїм надзвичайним станом, тому звичайні пар-

Як зробити світи співзвучними?

Відповідь на це запитання можна знайти на виставці “Співзвучність світів”, яку відкрили в галерей Київської організації НСХУ “Митець”. Експозиція представляє твори Еллен Орро – відомої прибалтійської художниці, яка мешкає в Києві. Починаючи з 1989 року вона є авторкою понад 50 виставок в Україні й за кордоном.

кани, копії, хатки або затишні храми набирають в її картинах особливу краси та вишуканості.

Портрети показують художницю як майстра розкриття внутрішнього світу людини, а вдало розставлені кольорові акценти підкреслюють стан моделі та її особливості: “Дівчина з чорнобривцями”, “Краса”, “Дівчина з золотими сережками” та інші.

Творчий діапазон мисткині вміщує багато напрямів, які вона створює на полотні в залежності від свого душевного стану. В ритміці авторських розчерків та вишуканих вкраплень відчувається надзвичайна емоційність. Її па-

літра захоплює спалахами яскравих, але виважених кольорів, що надають картинам особливого шарму та настрою.

У новій виставці художниця вирішила поєднати зазвичай несумісні теми. У наш техногенний вік, наповнений контрастами та електронними досягненнями, людство перетворюється в агрегат створення колосальної інформації. Ідея виставки – показати контрасти, як об’єкти реалій сучасного світу, серед яких живе людство. Своє уявлення про дійсність художниця розкрила у створеному нею творчому просторі. В її метаморфозах супер-

техніка наповнюється позитивом і натхненням, а природа, оточена мегаполісами, раптом нам відкриває оази краси і романтики. Так художниця перетворює багатогранні життєві колізії у водоспад емоцій та захоплення...

Про творчість Еллен Орро розповіла мистецтвознавець, автор і модератор багатьох творчих проектів Валентина Єфремова. Зокрема, вона зупинилася на картині “Літні сутінки”.

– Кожна картина – то віддзеркалення душі художника, – переконана пані Валентина. – Перед нами юна красуня, яка дарує глядачеві свій проникливий погляд. Букет щойно зірваних польових квітів та вінок на голові надають портрету романтичності та особливої музичноності. Вишиванка зі старовинним українським орнаментом наповнена кодовими ритмами. Виникає стан занурення в історичне минуле нашого народу та хвилі гордості за своїх пращурів. Своєрідне есе підкреслюють храми, зображені вдалини, дзвіниці яких освячують небеса.

Картина “Літні сутінки” наповнена сухо жіночою енергетикою, в ритміці розчерків у вигляді спіралей відчувається особливий емоційний стан. Палітра світлодайна з вишуканим вкрапленням медових сполохів як свідок живописного дару автора. Сріблясті вкраплення створюють кольорове мерехтіння, яке сприяє загадковому настрою портрету.

Еллен Орро вміє спрямовувати уявлення глядача на розкриття свого творчого задуму, як це підтверджує портрет замріяної красуні під назвою “Літні сутінки”. Дійсно художниця вміє зібрати нектар та втілити його образотворчою мовою у свій творчий задум...

– Ця виставка нестандартна, – зізналася художниця. – Картини виконані в різних темах, стилях. Зважди малою лише тоді, коли в мене хороший настрій. Картина записує енергію, з якою малоє художник. Отож у мене всі картини заряджені позитивною енергетикою. Кожна робота – це частка мого позитиву. Це особливо відчувають ті, хто збирає мої картини в себе вдома.

СЛОВО *Прогресія*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІАНОНС

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШІК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦІМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosivity@ukr.net
<http://slovoprosvit.org>
<http://prosvitanews.org.ua>
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617
20032
4 820095 780016

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА – 2020

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс – 30617. Сторінка у каталогі – 77

на 1 місяць	19 грн 82 коп.	на півроку	107 грн 32 коп.
на 3 місяці	56 грн 86 коп.	на рік	209 грн 94 коп.